ЕДИГЕНИМ ЕДИ ЙЫЛДЫЗ

Биринҗи китап

ХҮВДҮЛЕР
МАТАЛЛАР
САНАВАЧЛАР
ЯҢЫЛТМАЧЛАР

АШГАБАТ
« ТҮРКМЕНИСТАН »
1989 й.

ББК 84 ТҮР 1
Е 26

Топлап, нешире тайярлан Аманмырат Баймырадов

Е 26 Едигеним — еди йылдыз: Түркмен хувдүлери, маталлары, санавачлары, яңылтмачлары. Биринжи китап/ Топлан, нешире тайярлан Аманмырат Баймырадов. — А.: Түркменистан, 1989, 144 с.

ISBN 5—8320—0194—X

Китаба түркмен хувдүлериниң, маталларының, санавачларының ве яңылтмачларының чепер нусгалары гиризилди. Шахыраналыга, нәзик дуйгулара, сырлы мана, айтмасы кын жүмлелере, халк оюнларының тилсимлерине бай халк дөредижилик нусгалары окыжыларың гөвнүнден турар дийип тама эдйәрис.

Е 4702590102 — 167 / 083 (02) — 89 52—89

ББК 84 Түр 1

ISBN 5—8320—0194—X

© «Түркменистан» нешириаты, 1989

ПАЙХАС АЧАРЫ

Түркмен халк дөредижилиги халкың пәхим-пайхасының йитилигине, дөредижилик укыбының учурсыз кәмилдигине гүвә гечйәр. Ил арасында кырка голай дессаны, йүзлерче айдымы өкделик билен ерине етирен багшларың, улы томлары эмеле гетиржек кыссалары ятдан билен сөзе чепер адамларың уссатлыгы хакда роваятлар айдыляр. Шейле адамларың тагалласы, зехинидир яды халкың уммасыз чепер рухы байлыгыны бизе мирас гоюпдыр. Халк шол мирасың чеперчилик бинядыны пугта тутупдыр. Онуң чепер эсерлери сөз сунгатының кәмил нусгаларына етириши, образ ясайши, сөз гадырына етип, мазмуна гысгадан чуң маны берши гайталанмажак уссатлыгың, иргинсиз гөзлегиң битирен иши, чәксиз чеперчилик чөзгүтлере бай укыбың, даш ярян дөредижиликли зехиниң өнүми. Ата-бабаларымыз хер сюжети, аңлатманы, сөз дүзүмини сынтгылап-сынтгылап, сейисленен ата, биркемсиз дүзүлен дутара дөндерипдир.

Халкы эсерлери несилден несле гечирмек, кәмиллешдирмек бабатында көпчүлигиң ой-пикири айра чыкмандыр. Гөвүн гөвүнден сув ичипдир, зехин зехинден иймитленип, ылхам дөредижилик умманында перваз урупдыр. Дөредижилик барадакы көпчүликлейин тагалла кем-кемден оларың социал пишесине өврүлипдир. Дөредижилигиң шейле усулда гуралмагы халкы эсерлериң пейдасына чөзүлипдир, идеясының сагдын, темасының дурмушы, чеперчилик дережесиниң кәмил болмагына оңайлы тәсир эдипдир. Оларда халкың узак тарыхы, дәп-дессуры, ислег-арзувы, ыкдысады, социал, медени дурмушы, ахлагы жемленипдир. Фольклорың эстетики-социал гыммаглылыгы, тербиелейжилик, жемгыетчилик хызматының тәсирлилиги, йитилиги шу жемиң чеперчилик хүмметине, шахырана эсасына, мазмунының манылылыгына баглы. Халк фольклордан социал ярасына мелхем тапыпдыр, сынан гөвнүни сейиклән, пайхасыны дурлапдыр. Фольклора гулак асан халк ондан ахлак сапагыны алыпдыр: нәхили

яшамагы, ишлемеги, сөймеги, йигренмеги өврениндир, адамкөрчилигиң, ынсаплылыгың, эдеплилигиң нормаларыны билиндир. Пайхас ачарының фольклордадыгына, онуң дүрли чеперчилик чөзгүтлере, шахырана дуйгулара, тәсин өвүшгинли гөрнүшлере бай эгсилмез чепер хазыналарың тәжидигине биркемсиз акыл етиринлир. Шоңа гөрә М. И. Калинин халкы «алтын гөзлейжи» дийип атландырыпдыр, М. Горький болса, «алтын гөзлейжилериң» дөредеп эсерлериниң сөз сунгатының башлангыжыдыгыны, оны өврenмегиң, йыгнамагың, нешир этмегиң мөхүмдигини языжылара весъет эдипдир. Себәби фольклор асырларың, дөвүрлериң, несиллериң чепер тарыхы, рухы хазынасы. Ол эркинлиги сөййән, кәмил чеперчилик нусгалары халаян сунгат. Шоңа гөрә ол фольклор, халк зехинининиң хамырмаясы.

Фольклор дүрли-дүрлүлиге сарпа гоймак билен тарыхы хакыкаты чепер хакыката өвүрйәр. Онуң эмер-дамарына сиңип гиден дүрли-дүрлүлик жанрларың тебигатыны кесгитлейәр, сөз сунгатының өзбашдак пудагыдыгыны кепиллендирйәр. Чүнки ол чепер поэтикада, асырлар довамында кәмиллешип, битеви галыпа өвүрлен формада, мәхек дашы ялы анык мазмунда, алмаздан хем йити идеяда, бири-бириниң үстүни долдурян образлардыр персонажларда йүзе чыкяр. Сизиң элиңиздәки йыгында гиризилен эсерлер хем шейле өсүшиң, айратынлыгың эсасында кемала гелипдир, фольклорың тебигатына лайыклыкда, эстетики ве жемгытчилик хызматы ерине етирйән чепер сөз сунгатының белли бир пудагына өвүрлипдир.

Йыгындыдакы жанрларың формалары, ерине етирилиши ве чепер чөзгүтлери айры-айры. Шуңа серетмезден, олары бирлешдирйән, бири-бирине якынлашдырян аламатлар хем бар. Ата-бабаларымыз несил галдырмага, чаганы яшлыкдан тербиелемәге, дөвребап адам эдип етишдирмәге айратын үнс беripдирлер: эне мәхри хүвдә синдирилипдир, сырлы дүнйә акыл етирмек маталларың, сагдын өсмек, сөз гадырыны билмек санавачлар билен янылтмачларың пайына дүшүпдир. Шейлеликде, жанрларың сөз сунгаты хөкмүндәки чепер эстетики гымматы олариң тербиелейжилик, жемгыетчилик хызматы билен сазлашыклы өсдүрилипдир.

Чага тербиеси эне хүвдүсинден башланяр. Энәң айдымы чага мәхир пайлаяр, онуң рахатлыгыны үпжүн эдйәр.

Ак ниете бесленен хүвдүлер дуйгулардан, ислег-арзувлардан, долуп-дашян мәхирлерден пүре-пүр. Онуң эгсилжек гүманы ёк. Бир гөрсең, гүле бүренип ятан ала-яз ялы өвшүн атяр, бир гөрсең, сувы бол деря кимин жошуп акяр. Ыза тесжек, рухдан дүшжек гүманы ёк, беленде галар. Оңат арвув-ниетлери эмер-дамарына ченли ызарлар гидер. «Ягшы ниет — ярым дөвлет» дийлени. Ягшы ниете бесленен, ондан эдим-гылым өвренен чага хор болмаз, ынсабының өңүнде эжир чекмез. Ине, шу арзув эне мәхри билен гатышып, хүвдүлери оңат ниетиң, жошгунлы мәхриң хазынасына өврүпдир. Шонуң үчин болса герек, эне хүвдүси гулагында яңланып дурандыр. Аклыгың, пәклигиң, ынсабың хемрасы болуп, сениң билен яшап йөрендир. Бу-да тебигатың ачылмадык сыры ялы, өзүнде эне мәхринден дөмүп чыкян гудраты саклаян мукаддес сыр. Онуң пайхас ачары мәхирден сув ичипдир, аклыкдан, пәкликден дүзүлен эне сүйди билен иймитленипдир. Шахыр айтмышлайын, мукаддеслик шу ерден башланяр. Шоңа гөрә хүвдүлериң тебигаты мәхир билен өлченйәр, оңат арзувлара бесленен йити пайхас билен кесгитленйәр.

Хүвдүлериң тебигатына махсус эсасы аламатларың көбирини шейле беллемек мүмкин: 1. Хүвдүлер екеликде ерине етирилйәр, екеликде дөрейәр. Вагтың гечмеги билен шол екелик умумылыга эе боляр, энелериң, бибидир жигилериң тутуш арзувына өврүлйәр. 2. Хүвди — айдым. Ылмың чакламаларына гөрә, илки сазсыз, сөзсүз якымлы сес дөрәпдир, соңра оңа сөз гошулыпдыр. Мегерем, шол илки дөрән сес энелериң мәхринден чогуп чыкан болса герек. Хүвди сеслеринде кәмил сазлара, айдымлара махсус умумылык, якымлылык, тарыхылык бар, сазлы фольклора махсус тебигылык бар. Эне сесиниң мәхирлилигиниң, леззетлилигиниң ачары сесде, сес сазлашыгында. 3. Хүвди шахырана сазлашык, сөз билен хеңиң сүйт билен гаймак ялы гатышыгы. Шоңа гөрә хүвдүлер хем фольклора, хем сунгата дегишли. 4. Хүвдини айтмакда ики максат араляр, биринжиси, чаганы рахат ятырмак, икинжиси, чага болан сөйгиңи, мәхриңи, ислег-арзувыңы мәлим этмек. 5. Хүвди актив жанр. Ол дурмушда, машгалада болян тәзеликлери бада-бат дуйяр, өзүне сиңдирйәр. 6. Шыгыр формасының гадымылыгы, дурнуклылыгы хүвдүлерде сакланып галыпдыр. Шахырана акгынлы-

лык, сетирлере сиңен сес сазлашыгы тәзе мазмуны гутарныклы кәмиллешен форманың берк галыпындан чыкармандыр. 7. Хүвди тербиечи. Беллейшимиз ялы, чаганың аң-дүшүнжеси, хәсиети өз тербиесини хүвдүден башлаяр. Бизиң дөврүмизде хүвдә болан талабың, ислегиң артмагы хем шонуң үчин болса герек.

Халк өз дөредижилигинде чагалары тербиелемеги этаплара бөлүпдир. Илкинжи этап хүвдиниң пайына дүшүпдир, соңра маталлар чага тербиесини өз үстүне алыпдыр. Бу жанр башдан-аяк тербийә багышланыпдыр. Онуң эсасы хызматы чаганың ве улы адамларың аң-дүшүнжесини өсдүрмәге, яткешлигини, ой-пикирини артдырмага гөнүкдирилипдир. Шоңа гөрә оларың чепер чөзгүтлери сырлы, гизлин жогаба баглы. Олар предметлериң, хадысаларың хәсиетли айратынлыкларыны: гөрнүшлерини, гурлушыны, хилини ве бейлеки аламатларыны билмәге, акыл етирмәге эдилйән образлы чепер сазлашыклардан эмеле гелипдир.

Маталлар дурмушы хадысаларың эсасында дөрәпдир, халкың дәп-дессурына, этнографик айратынлыкларына, географик средасына лайыклыкда кәмиллешипдир. Шейле болса-да маталларың ниреде ве хайсы дөвүрде дөрәндигини такыклаян чешмәниң ёкдугыны, сорагы шейле гоймагын нәдогрудыгыны беллемек герек. Диңе халкың этнографиясы барада язылан ишлерде маталларың дәп-дессура дегишли бөлегиниң гадымы дөвүрлерде ерине етирилендиги белленипдир. Инлис алымы И. Фразер ылмы ишинде инлислериң өли жайланандан соң гонамчылыкда галып, өзара матал айдышандыкларыны такыклапдыр. Ару архипелагында болса, өлен адам габра салынманка, гонамчылыкда матал айдышыпдырлар. Шу дәп Филиппин обаларында бизиң дөврүмизе ченли сакланыпдыр. Пөне мерхумың хоссарлары, дост-ярлары гонамчылыкда дәл-де, өлен адамың өйүнде гижеси билен матал айдышып, дынч алыпдырлар. Филиппиниң ве Индонезияның кәбир районларында мерхум өйден чыкманка матал чөзүшипдирлер. Шу дәп сакланмаса, онда машгала членлериниң бири якын вагтда ёгалар диен дүшүнже оларың ацына берк орнашыпдыр.

Түрки халкларың аглабасында матал чөзүшмек той, шагаландыр гүйменже билен багланышыклы ерине етирилипдир. Шейле пурсатларда гызлар дурмуша чыкжак

йигидиниң пайхасыны сынамак, хәсиетини, дүшүнжелилигини билмек максадында орта матал оклапдырлар, кәте болса матал ашык-магшукларың хөкманы шертине өврүлипдир. Ашык йигит маталың манысыны чөзүп билмесе, жеза чекипдир, магшугы ондан йүз дөндерипдир. Шу дәп түркмен фольклорында дурли чеперчилик чөзгүтлериң дөремегине гетирипдир. Эртекилердәки патыша гызларының сырлы шертлериниң йигитлериң кынлык билен чөзүп, максат-мыратларына етишлери, шахырлар билен багшыларың гаршыдашларыны сырлы йити сөзүң гүйжи билен еңишлери мунуң айдың мысалыдыр.

Көне дөвүрде матал айдышылян йөрите гижелер болуп, онда өкде маталчылар йүзе чыкарылыпдыр, кәте маталың көмеги билен таныш дәл адамың гылык-хәсиетине, психологиясына белет болупдырлар. Бизиң дөврүмизде болса маталлар сейрек айдыляр, диңе язув үсти билен көпчүлиге етирилйәр. Шейле-де болса, маталлар дөредилйәр, бу жанр соңкы дөвүрде профессионал языжы-шахырларың дөредижилигиниң хасабына байлашмагыны довам этдирйәр. Оларың ерли шерте чалт уйгунлашяндыгына, тәзе предметлериң хасабына чалт дөрәп өсйәндигине совет дөврүнде дөредилен маталлар долы мысал болуп билйәр.

Пылдырым дек чалт учяр,
Учуп араны ачяр.
Оны гөрен душманлаң
Барсы агзыны ачяр (Ериң эмели хемрасы).

Я-да:

Гөвреси ерде, аягы асманда (Троллейбус) —

кимин маталлар алтмышынжы йыллардан соң дөрәпдир.

Биз фольклорың өзара хызматдашлыга, дөредижиликли гатнашыга сарпа гойяндыгыны, багланышыклы өсйәндигини, кәмиллешйәндигини билйәрис. Маталлар хем, филология ылымларының кандидаты Гочум Гурбановың беллейши ялы, фольклорың бейлеки жанрлары билен якын арагатнашык саклаян, олара гечип, гереклисини олардан алып билйән, дөредижиликли хызматдашлыга сарпа гойян жанр. Ол чепер эдебиятың өсмегине голтгы берип гелипдир. Көне дөвүрде маталлар шахырларың зехинини, шахырына укыбыны өлчейән сынаг терезиси хөкмүнде мешхур болупдыр.

Маталларың объекти анык, белли бир предмет, хадыса хакда айдыляр. Эмма шол анык ве дар объектиң чөзгүди улы әхмиете эе. Алымлар маталларың ики саны бөлекден: матал эсасындан ве матал манысындан (чөзгүдинден) ыбаратдыгыны беллэп, бу хакда дүрли пикирлери орта атыпдырлар. Оларың бир топары «матал эсасы өң дөрэндир» дийселер, икинжи топары «матал манысы өң дөрэндир» диен пикири голдандырлар. Алымларың үчүнжи топары матал эсасы билен манысының органики багланышыгыны гөз өңүнде тутуп, олара айры зат хөкмүнде гараянлара гаршы чыкыпдырлар. Олар матал эсасы билен манысы бир вагтда дөрэндир диен дүшүнжэни өне сүрүпдирлер. Биз хем үчүнжи топара дегишли алымларың пикирине гошулярыс, матал эсаслары билен маныларының өзара багланышыклы битеви компонентлердигини ыкрар эдйэрис. Себэби олар биригип, ынсан ақыны, пикирини, укыбыны барлаян, тербиелейэн эстетики-эмоционал дуярлыклы чепер маталлары эмеле гетирйэрлер. Биз маталларың шу хызматыны гөз өңүнде тутуп, оларың чөзгүтлерини матал эсасларындан өзбашдак ерде бермеги ерликли билдик. Бу болса маталларың билесигелижилик, акыл етирмек, пикирленмек барадакы хызматыны гүйчлендирер.

Ыгында гиризилен санавачларың, яңылтмачларың эстетики иелеги кангатландырышы, ерине етирйэн функциясы оларың айдылышына, шол пурсатдакы тербиелейжилик хызматына баглы. Санаваҗы, яңылтмаҗы чага догры айдып билмесе, оның эстетики тәсирлилиги гачяр. Себэби оларың эсасы хызматы чагалары тербиелемекден, яткешлигини, сөз байлыгыны артдырмакдан ве бедениниң сагдын өсмегини газанмакдан ыбарат. Шоңа гөрэ оларың догры саналмагы, айдылмагы улы әхмиете эе. Мысал үчин, оюн санавачлары догры айдыланда, чагаларың ойна болан хөвесини артдыряр. Ойнуң акыллы-башлы довам этдирилмеги хем оюн санавачларының догры айдылмагына баглы боляр.

Оюн санавачларының сетирлери гысга болуп, олар аңсат ятда галяр. Сетирлериң өзара сазлашыгы, сөзлериң, сеслериң эндиган гайталанмагы олары айтмагы еңиллешдирйэр. Чагалар «Букулдым», «Ким тапмашак» оюнларыны ойнанларында сетирлери гысга ашакдакы санавачлары санаярлар:

Чымчык,
Чымылдырык.
Сен гал,
Сен чык!

Бу санаваҗың сетир санына лайыклыкда ойнуң гечирилйэн еринде галан оглан гөзүни юмуп дуряр, шертлешилен сөзи эшиденден соң, гизленен огланларың гөзлегине чыкяр.

Оюн санавачларының кәбиринде дүшүнүксиз сөзлере душ гелйэрис. Олар шахырына акгыплылыгы газанмак максадында уланылыпдыр. Шуңа серетмезден, оларда чага ақыны өсдүрйэн, дүнйэгарайшыны гиңелдйэн чепер мазмуна аграм салныпдыр. Меселем, «Өвлеме-дөвлеме», «Эй таяк!» ялы санавачларда дурмушы хадысалар беян эдилипдир. Чагалар бу санавачлары санап, көне дөврүң дурмушы, тебигат гөзеллиги, оюнлары билен таныпдырлар.

Хайванлар ве гушлар хакында айдылян санавачларда хайванларың ве гушларың хэсиетлери, реңклери, гөрнүшлери ве бейлеки айратынлыклары чепер деталлар аркалы ныгталыпдыр. Өй хайванлары чагырыланда, говы гөрленде, сагыланда санавачлар саналыпдыр. Бу санавачларда адамларың якын көмекчилерине — өй хайванларына болан сөйгүси тәсирли беян эдилипдир.

Адамың беден агзалары ве санлар билен багланышыклы дөредилен санавачлар ерине етирйэн функциясы боюнча яңылтмачлара якын. Яңылтмачлар чагаларың дилини «енжип», олары догры ве медениетли сөзлемэге түргенлешдирсе, санавачлар оларың санлары ялңышсыз санамагына, хасапдан оңат башының чыкмагына көмек эдйэр. Мегерем, бу санавачлар илки улы адамлар таралындан дөредилип, яшлыкдан чагаларың ақына гуйлан болса герек.

Башам бармак — баш гетир,
Сүем бармак — сүйт гетир,
Орта бармак — от гетир,
Огулхаҗат — ок атар,
Күлем бармак — күл атар —

диен санаваҗы илки улы адам айдяр. Чага улы адамың бүкүп-язян бармакларының адыны бәш саны санаваҗың көмеги билен өвренйэр. Санавачлар санларың тертибине

гөрә сададан чылшырымлашыпдыр. Илки бармак санап бәш саны өвренен чага кем-кемдем түргенлешип:

Икн секиз, бир докуз,
Үч йигрими, он докуз —

кимин чылшырымлы санавачларың сырыны чөшлемели болупдыр. Бу санавач шейле чөшленйәр. Илки биринжи сетирдәки санлар гошуляр. Соң икинжи сетирдәки санлар хем гошулып, икн сетирдәки санларың жеми чыкарыляр, ягны йигрими бәш билен бир йүз элли гошуляр. Нетиҗеде, санаважың чөзгүди — бир йүз етмиш бәш сан чыкяр. Шейле кысымлы санавачлар чагаларың аңыны оларың сан санамага, гошмага болан укыбыны өсдүрйәр дүнйәгарайшыны гиңелдйәр.

Санавачларың бир бөлеги Бейик Октябрь революция сындан өңки социал деңсизлиге багышланыпдыр. «Гызлар зулумдан бизар» диен санавачда көне дөвре махсус тәсирли вака беян эдилипдир. Санаважың мазмунына гөрә, гурплы өй гезеленже гиден Абдылла байың гелерине гарашяр. Чәйнекде чай гайнаяр, чишде кебап бышырдаяр. Бир гарып гыз болса хусыт байың ёклугындан пейдаланып, сандыкда сакланян ногайы әдиги алып геййәр. Адамлар бай гелмәнкә ногайы әдиги сандыга салып гулплямакчы болярлар. Эмма сандыкчаның зүлпи, зүлпүни де-де гулпы ёк. Нәтмели?! Олар:

— Айтмаң оны дең-душлар,
Айтсаң болар тең ишлер.
Айтмаклык нәмә деркар,
Гызлар зулумдан бизар —

дийип, гызың ногайы әдиги геендигини айтмаярлар. «Бийгиде болар ав», «Душман ёлы бозулар», «Дегирмениң ак дашы», «Гар ягяр» диен санавачларда хем социал маны араляр.

Таяклардыр билезиклере багышланан санавачларда болса сада юмора, шадыян әхеңе сарпа гойлупдыр. Фольклорың тебигатына лайыклыкда, оларың эсасында агыр дөври яңсылаян, онуң социал кешбини ачып гөркезйән хер хили драматик вакалар ятыр. Меселем, «Болатомаша» диен санавачда бегиң өйүне ханың бәш атлысы гелйәр. Оларың бири бегрес гейип безенен. Эмма бег гызыны «Ким гөреше еңсе, шоңа бержек!» дийип

шерт эдйәр. Беглер гөреш тутярлар. Хан атлысы еңилсе, бег хем гызыны бермесе, ничик болар?! Ине, шу сорага жогап бермек үчин халк өрән ойланышыклы усулы сайлап алыпдыр: «Билезик» ойнунда айдылян санавач драматик ваканың санаважына өврүлипдир. Шу айратынлыга гөрә, тарыхы ве сатирики санавачларда көне дүрмүша махсус вакалар дүрли чеперчилик чөзгүтлере эе болуп, олара социал баха кесилипдир.

Санавачлар ырымлар, дәп-дессурлар билен бирликде асман жисимлери хакда-да дөредилипдир. Едиген йылдызлар топары барада фольклор эсерлерини дөретмедик халк ёк болса герек. Түрки халклар хем бу йылдызлар топары барада роваятлар, легендалар, санавачлар дөредипдирлер. Легендаларың биринде шейле дийилйәр: Едиген — еди йылдыз. Еди йылдызың янында ики саны йылдыз бар. Оларың бири Ак ат, бейлекиси Боз ат. Ак ат билен Боз атың ёкары тарапында Едиген йылдызлар топары билен аралыкда Демиргазык йылдызы ерлешйәр. Адамлар йылдызларың шу ерлешишини гөз өңүнде тутуп, олары шейле гөз өңүне гетирипдирлер. Ак ат билен Боз ат — отлап йөрен атлар. Демиргазык йылдызы болса шу атларың гаравулы. Едиген йылдызлар топары хем гаракчы. Едиген кесбине гөрә, гижеси билен ики аты огурламага сынанышяр. Гаравул болуп дуран Демиргазык йылдызы олары огурлатмаяр. Шу ховпы дуян ялы, Ак ат билен Боз ат гаравулың янындан дашлашмаяр. Ниети баша бармадык Едиген гөчмек билен боляр. Легенданың мазмунындан гөрнүши ялы, адамлар ерде болян ваканы гөге чыкарыпдырлар. Шу ерде шейле сораг йүзе чыкяр. Нәме үчин адамлар:

Ак ат, Боз ат — ики йылдыз,
Демиргазык — еке йылдыз,
Едигеним — еди йылдыз,
Еди гөчер, еди гонар,
Санасаң согап болар —

диен санаважы дөретдикә? Нәме үчин еди гөчүп, еди гонярка? Сорага йылдызларың Бейик Октябрь революциясындан өңки ерине етирйән хызматы жогап боляр. Көне дөвүрде компас, хәзирки ялы ёл гөркезижи карталар болмандыр. Шейле ягдайда ёлагчы кервенлере асман жисимлери ёл гөркезижи компас болуп хызмат эдипдир. Кервенлер көпленч Едиген йылдызлар топарына середип,

баряи угурларыны кесгитлэпдирлер. Шоца гөрэ олар йыгы-йыгыдан Едиген йылдызларыны санамага, онуң херекетлерине гөзегчилик этмэге межбур болупдырлар. Шу хакыкат хем Едиген хакдакы санаважы дөредипдир. Эмма Едигениң бир ерде сакланман, гөчүп-гонуп йөрмеги кервенлериң ёл угруны сайгармагыны кынлашдырыпдыр, кэте онуң барян угруны үйтгедипдир. «Сүйтден агзы бишен сувы үфлэп ичер» дийлиши ялы, адамлар гөчүп-гонуп йөрен дурнуксыз йылдызлар топарыны огрулара мензедипдирлер, йылдызларың дурнуксызлыгыны ятда сакламак үчин «Санасаң согап болар» диен жүмлэни гошупдырлар. Роваятларың берйэн маглуматларына гөрэ, догруданам, ёлагчылар санаважы санап, Едигениң алындан сыпыпдырлар, баржак ерлерине саг-аман етипдирлер.

Санавачлар спорт билен берк багланышыклы. Оюн санавачлары спортуң дүрли гөрнүшини пропагандирлейэр. «Эй таяк!», «З-ы-р-р-ы-м», «Өв-өвек» санавачларында түргенлешик билен багланышыклы пейдалы оюнларың гечирилиши, ойнуң хили хакда сөхбет эдилйэр. Олары бизиң дөврүмизде мекдеплерде, ясли-багларда ойнаса болжак. Оюн санавачлары ве оларың ерине етирйэн тербиелейжилик, эстетики хызматы хакда бедентербие сапакларында йөрите гүррүң эдилсе, санавачларың гөрнүшлери, айдылышы, оюнлар билен багланышыгы окувчылара дүшүндирилсе, оларда оңат тэсир галдырарды.

Яңылтмачлар мекден яшына етмедик чагалара ниетленипдир. Олар чагаларың «дил ачмагына», сөз мүлкүне илкиңжи гезек гадам басмагына көмек эдйэр. Б. А. Гаррыев яңылтмачларда кэбир чылшырымлы, айтмасы кын сөзлериң, дилиң чолашдырян сеслериң бардыгына гарамаздан, оларда дурмушда болайжак хадысаларың беян эдилендигини белляпдир. Мысал үчин, ат өзүни аңсат сакыртга басдырмаз, товшан мүтүриклетмез. Шу хакыкат яңылтмажа шейле салыпдыр: «Ат өзүни сакыртгалатмазак болар, товшан өзүни мүтүриклетмезек болар». Яңылтмажы айтмак кын, айтмагы өврендигиң бир окда нки товшан урарсың — биринжиден, дилиң түргенлешер, икинжиден, атың сакыртгаламаяндыгына, товшаның мүтүриклемейэндигине акыл етирерсиң. Шейле өзболушлылык бейлеки яңылтмачлара хем махсус. Олары чалт ерине етирмек бирбада кын, кынчылыгы еңип, яңылтмажың

магадына етмек тутанъерлилиги талап эдйэр. Чага яңылтмажы бирнэче гезек гайталаяр, кын сес дүзүмлерини айтмага кем-кемден түргенлешйэр. Шондан соң яңылтмажы догры санамагы башаряр. Шоца гөрэ яңылтмачларың өвредижилик укыбы, эстетики хызматы олары догры айтмакдан башланяр, себэби чагаларың «дил ачмагының», меденнетли догры гепляп билмегиниң ачары яңылтмачларда. Сакав чагалы өйлерде хэли-шинди яңылтмачлар айдыляр. Врачлар сакав чагалара геплемеги өвреденлеринде яңылтмачлардан пейдаланярлар, ясли-багларда, йөрителешдирилен мекдеплерде «дил ачмагың» серишдеси хөкмүнде яңылтмачлара йүзленилйэр.

...Түркмен фольклорының өвренилишиниң, нешир эдилишиниң тарыхы узак дэл. Гысга вагтың ичинде ил арасындан фольклор эсерлериниң аглабасы йыгналып, оларың бир бөлеги нешир эдилди. Дүрли йылларда окыжылара хөдүрленен «Түркмен хүвдүлери» (чапа тайярлан Б. А. Гаррыев), «Аял-гызларың айдым ве лэлелери» (чапа тайярлан А. Говшудов), «Накыллар ве маталлар» (чапа тайярлан М. Гелдиев), «Түркмен халк маталлары» (чапа тайярлан Г. Гурбанов), «Гүлэлек», «Дана сөзлер» (чапа тайярлан Б. А. Гаррыев), «Чемен» (чапа тайярлан С. Аннанурова), «Гелин-гызларың шахырана дөредижилиги» (чапа тайярланлар А. Дурдыева билен А. Баймырадов), «Халк дөредижилигинде дэп-дессур поэзиясы» (авторы К. Беркелиев), «Алтын хазына» (чапа тайярлан Я. Пиргулыев) атлы йыгындылар өз дөврүниң өнүми хөкмүнде көпчүлигиң гөвнүнден турды. Түркмен фольклорыны йыгнамагың, нешир этмегиң улы эхмиетиниң бардыгы биркемсиз субут эдилди. Шу зерурчылык үйтгедип гурмак дөврүнде ач-ачан дуюляр, фольклора болан хөвес артяр, халкы эсерлериң эстетики, тербиелейжилик хызматының тэзе мүмкинчиликлери ачыляр. Яранжаңлыга, гарындашпаразлыга, харсыдүнйэлиге, парахорлуга, карьеризме гаршы гөрешмекде, пок ахлаклы тэзе адамы кемала гетирмекде пэклигиң, догручыллыгың, ынсанперверлигиң чепер нормасына өврүлен халкы ахлага ислег гүйчленйэр. Шейле ахлагың чепер бейиы фольклорда жемленипдир. Бу хеммэ белли хакыкат. Шоца гөрэ фольклоры топлайжылар ве нешир эдижилер йыгындыларың кэмиллиги хакда аладаланыпдырлар, тэзе топла-

нан эсерлериң хасабына олары ызыгидерли байлашдырыпдырлар. Г. Гурбанов маталларың дөрейшини, хызматыны, тебигы айратынлыкларыны гөз өңүнде тутуп, олары текстологик када эсасында нешире тайярлапдыр, жанрың түркмен фольклорында тутян орнуны кесгитläпдир. Б. А. Гаррыев билен С. Аннанурова аял-гызларың шахырана дөредижилигиниң темаларыны аныклап, ерине етирилишини, формасыны, шахырана манының чепер беян эдилишини дегерли мысаллар аркалы субут эдипдирлер. К. Беркелиев дәп-дессур поэзиясының этнографик хызматыны йүзе чыкарып, текстлери өнден гелйән йөрелгәниң эсасында чапа тайярлапдыр.

Шу неширлере серетмезден, хенизе ченли фольклор эсерлериниң чап эдилишиниң окыжылары канагатландырмаяндыгыны, оларда белли бир текстологик дүзгүниң сакланылмандыгыны беллемек герек. Бу окыжының лапыны кеч эдйәр, фольклора болан хөвесини гачыряр. Текстологияның шу етмезини долдурмак үчин фольклорың умумы тебигатыны, өсүш этапларыны, хер жанрың идея-тематик угруны, поэтикасыны, тарыхыны, гурлушыны, ерине етирйән хызматыны, өзара багланышыгыны билмели. Текстлери элипбий тертибинде бермекден гача дуруп, олары маныларың, шахырана акгынлылыгың битевилигине, довамлылыгына, ислег-арзувың логики мазмуна гөрә чепер шөхлеленишине лайыклыкда ерлешдирмели, маталларың чөзгүтлерини матал эсасындан бөлек берип, еке я-да меңзеш предмет хакдакы маталлары бир ере жемлемели. Иң эсасы зат, фольклор эсерлериниң йөргүнли вариантларыны сайламагы башармалы. Бейлекилери йөргүнли вариантың байлашмагына хызмат этдирмели.

Түркмен халк дөредижилиги көп жанрлы, гөрнүшли, көп вариантлы. Халк дөредижилигини халкың тарыхы, гылык-хәсиети, дәп-дессуры иймитлендирйәр, она халкың гарайышлары, ислег-арзувлары, дил айратынлыклары синдирилйәр. Түркмен халкы хем көп тирели, шивели халк. Хер тирәниң, шивәниң өзүне махсус дил айратынлыгы, дәп-дессуры бар. Кануны шертде, түркмен фольклоры шейле көп өвүшгинлилигиң ичинде кемала гелип, кем-кемден рухы байлыгың эгсилмез хазынасына өврүлипдир. Фольклоры нешире тайярлайжы онуң шу айратынлыгыны гөз өңүнде тутмалы, тирелерин, шивелериң оңат дәплерини, дил айратынлыкларыны ёйман, олары болшы ялы окыжылара етирмәге чалышмалы. Биз шу кануны дүзгүнлери «Едигеним — еди йылдызда» болы сакладык дийип айдып билмерис. Мунуң дурли себәплери бар. Биринжиден, фольклоры нешир этмегиң гутарныклы ишленен текстологик кадасы ёк, шейле каданы ишлән дүзмәге инди гиришилди, икинжиден, тирелерин, шивелериң дил айратынлыклары, олариң чеперчлик өвүшгинлери сакланан голязмалар өрән ужыпсыз. Язып алыжылар фольклор эсерлериниң диалектологик айратынлыкларына, дил байлыгына амал этмән, олары эдеби диле якынлашдырыпдырлар. Шейле хем окыжы йыгнайдакы хувди я-да санаважы окап, онуң башга вариантының айдылыш нусгасының бардыгыны беллән билер. Бу фольклорың көп вариантлылыгының өнүми. Шол бир санавач Көнәүргенчде, бир хили, Гаррыгалада башга хили санап билнер. Меңзеш пикири аңладян бендин, сетиниң чалшырылмагы, шахырана акгынлы маныдаш сетирлериң дурнуксызлыгы хувдулериң, санавачларың тебигатына махсус айратынлык. Маталларың, яңылтмачларың вариантлылыгы хем шейле. Матал эсасының я-да матал өзгүдиниң чалшырыляң, гайталанян пурсатлары сейрек болса-да душ гелйәр. Фольклор эсерлериниң шейле айратынлыклары «Едигеним — еди йылдызда», белли дежеде, гөз өңүнде тутулды, кәмил нусгасы йыгында гизилди.

Фольклор эсерлериниң тутуш өзболушлылыгыны, чеперчилигини өзүнде жемлейән йыгындыны тайярламак үчин хәзирки дөвре ченли топланан әхли фольклор эсерлерини бир ере жемлемели, айдылянларыны ил арасынан язып алмалы, классификация бөлмели, көп вариантлылыгыны, маны меңзешлигини ве гайры аламатларыны үзе чыкармалы. Диңе шондан соң, фольклорың гутарыклы кәмил йыгындысыны тайярлап болар. Шу асыллы ише амал этмек үчин көпчүлигиң тагалласы герек. ТССР Ылымлар академиясының Магтымгулы адындакы Дил ве эдебият институтының халк дөредижилиги секторының ылмы ишгәрлери соңкы дөвүрде фольклорың шейле йыгындысыны — көп томлугыны нешире тайярламагың груна чыкдылар. Хәзирликче фольклор эсерлери регистрленйәр, бар материалларың умумы базасыны аныклак иши олары топламаклык билен утгашыклы довам эдирилйәр.

Сизиң элиңиздәки «Едигеним — еди йылдыз» — ха
мыр ужундан петир. Йыгындыны нешире тайярлама
үчин өң чап эдилен фольклор эсерлерини гөзден гечирип
оларың сагдын, кәмил нусгаларындан пейдаландык. Ба
шардыгымыздан ТССР ЫА-ның голязмалар фондундак
хениз нешире дүшмедик хувдүлериң, маталларың энче
месини йыгында гириздик. Он секиз йылың довамынд
ил арасындан йыгналан фольклор эсерлериниң хасабын
оларың үстүни етирдик. Хувдүлер, маталлар, аз хем бол
са, нешир эдилипдир. Санавачлары ве яңылтмачлары не
шир этмек болса үнсден дүшүрилипдир. Диңе соңкы де
вүрде «Магарыф» нешириты санавачларың, яңылтмач
ларың ужыпсыз бөлегини көрпе окыжылара хөдүрледи
А. Дурдыева оларың жанр айратынлыгыны өвренди. Би
голязмалар фондунда сакланян санавачларың, яңыл
мачларың көпүсини пейдаландык, оларың ерине етирйә
эстетики ве тербиелейжилик хызматыны хасаба алы
текстлери гөрнүшлери боюнча ерлешдирдик.

Йыгында гиризилен фольклор эсерлериниң бир бөл
гини оба мугаллымлары мекдеп окувчыларының в
фольклоры сөййән адамларың якындан көмек бермеп
нетижесинде ил арасындан топлады. Дүзүжи пурсатда
пейдаланың, Дашховуз областының Ленин районында
Аллак Нурыеве, Сөйүн Иллиеве, Чәржев областыны
Саят районындан Наргүл Везирова, Красноводск шәхе
ринден Тагангурбан Танаеве, Гарагалпагыстан АССР
-ниң Эллигала районындан Бегмырат Баймырадов
йыгнан гымматлы фольклор эсерлери үчин саг болсу
айдяр. Йыгындыда кәбир сәвликлериң болмагы мүмкин
белкн, нешир эдилен фольклор эсериниң хас кәмил нус
галары бардыр. Шолары йүзе чыкарын беллик эден, т
зе фольклор эсерлерини топлап, ТССР ЫА-ның голязма
лар фондуна иберен ёлдашлара өңүнден миннетдарлы
билдирйәрис. Себәби халкың дөреден рухы гымматлыгы
ның гадырыны билмек, арзыламак, онуң байлашмагын
гошант гошмак — асыллы иш, онуң башлангыжы болс
фольклора белет болмакдан, оны сөймекден ве йыгнама
дан башланяр.

Аманмырат БАЙМЫРАДОВ,
ТССР ЫА-ның Магтымгулы адында
кы Дил ве эдебият институтының
старший ылмы ишгәри.

ХУВДҮЛЕР

БЕЙИК ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯСЫНДАН ӨҢ ДӨРЕДИЛЕН ХУВДУЛЕР

Агзы хемян халтасы,
Пуллар салмага ягшы.
Бурны Эйран нохуды,
Аша салмага ягшы.
Яцагы яз алмасы,
Ысгап ятмага ягшы.
Гөзлери сувлы чешме,
Сүзүп ичмәге ягшы.
Гашлары галам кимин,
Хатлар язмага ягшы.
Алны ахал мейданы,
Атлар чапмага ягшы.
Хувва, оглум, хувва-хув!

* * *

Авчы букуп ятанда,
Яшылбашы атанда,
Уран гушы гагылдар,
Мерген барып тутанда.

* * *

Ага тоюның сыраты,
Кендиригиң ак герди,
Сүйт үстүниң гаймагы,
Яг йүзүниң көйүги,
Сөк ичиниң сүлүги,
Сүнк ичиниң йилиги,
Ак кежебәң халчасы,
Акар сувуң балыгы.

* * *

Аглама, балам, аглама,
Шетдалы какып берейин.

Саллах эжең аягны,
Йүпе дакып берейин.

* * *

Агзы оймак, бурны писсе,
Оны ясан чепер усса.
Уссасындан уз гелди,
Огул ерне гыз гелди,
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Ай гызым, алма гызым,
Хич хачан өлме, гызым,
Сенсиң энең бәгүли,
Хич вагт солма, гызым.
Хувва-хув!

* * *

Айланайын адыңдан,
Салланчагың бадындан,
Керки ала көйнегиңден,
Гызыл ала елегиңден,
Безенип ата чыксаң,
Чыкармагын ядыңдан.

* * *

Айлар гызым алмалы,
Айда докар бир халы,
Халысының кенары,
Он бармагың хүнәри.

* * *

Айлар гызым ап-акдыр,
Ак гүллери япракдыр,
Өз гызыма дегениң
Гөзлерине топракдыр.

* * *

Ай йүзүнде эл халың,
Бардыр агзында балың,

Балдан сүйҗи бал балам,
Саңа гурбан болалыҗ.

* * *

Айлар, гүнлер айланар,
Тойда гызлар шайланар,
Тойдакы шайлы гызлар,
Оглум дашында айланар.
Айланар айлагында,
Доланар яйлагында.

* * *

Айланайын адыңдан,
Ады ягшы, бөбегим.
Өврүлейин мен сенден,
Ысы говы, бөбегим.

* * *

Айланайын адыңдан,
Доланайын донуңдан,
Ады ягшы герегим,
Ичимдәки йүрегим.
Хувва-хув!

* * *

Ак бөгүлиҗ агы бар,
Сары гүлүҗ нәси бар?
Кири ювуш болянчам,
Нәме гейсин Акнабат,
Нәме ийсин Акнабат?
Ак биз гейсин Акнабат,
Бәгүл тирсин Акнабат.

* * *

Айым, гүнүм ак Тоты-ай,
Сен аглама, гулак гой.
Хем гарасар, хем торгай,

Учуп барян ак гушлар,
Саңа садага болгай.

* * *

Айыҗ, гүнүҗ арасы,
Экме нарыҗ ханасы,
Наманганыҗ алмасы,
Багдатларыҗ хурмасы.

* * *

Акар сувуҗ толкуны,
Айыҗ, гүнүҗ ялкымы,
Бедев атыҗ уяны,
Бег йигидиҗ егени,
Хувва, балам, хувва- хув!

* * *

Ай ичиниҗ арсланы,
Гүн ичиниҗ гөвхери,
Ерде ятмаз мержендир,
Күле батмаз жөвхердир.

* * *

Акжа чарбаг ичинде,
Ат ойнадар меҗ балам,
Еди енде гойберип,
Гыз сайладар меҗ балам.

* * *

Ала гар-а, ала гар,
Ала күртәҗ еди дар,
Мениҗ жигим Эзиз жан,
Гөзел гыза хырыдар.

* * *

Ала дагыҗ арчасы,
Мавут, бегрес парчасы,

Атаң, энең гүл болса,
Сен оларың гунчасы.

* * *

Алла-алла Анналы,
Гүлли бага баралы,
Баг ичиниң бир гүли,
Өй ичиниң билбили.

* * *

Алла гузым, Алыжа,
Атлары учар гушча,
Эерлери гызылдан,
Гупбасы гөвхер дашдан.

* * *

Алла жаным хемише,
Гушлар гонар гамыша,
Гамыш башы гайрылса,
Гарып энең гайгыда.
Хувва-хув!

* * *

Алла-хуввэ этмэге,
Кэшге элим бош болса,
Хопба эдип гитмэге,
Мамаң өйи даш болса,
Ягда говруп иймэге,
Гапырга билен
Дөш болса.
Ювуп ичине гуймага,
Чувал-чувал
Мэш болса.
Арзув-хыял этмэге,
Мыссык чөрек
Бол болса.
Хувва, балам, хув-хув!

* * *

Аллай-аллай алалы,
Тойда унуң элэли,
Гелнежем жан геленде,
Огул бэбек дилэли.

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Салланчакда ят, бэбек!
Гечи сагсаң сүйди ёк,
Сүйтли энең өйде ёк.

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Салланчакда ят, бэбек!
Хер ким сени сөймесе,
Якасындан тут, бэбек!

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Энең гоюн сагянча,
Какаң ожак газянча,
Салланчакда ят, бэбек!

* * *

Аллай-аллай, ак бэбек,
Энең өйде ёк, бэбек,
Атаң ава гиденде,
Энең сува гиденде
Салланчакда ят, бэбек!
Атаң авдан эт гетир,
Энең сагып сүйт гетир.
Хувва-хув!

* * *

Аллай-аллай алганчак,
Сувлар акар буланчак,

Алты ганат ак өйүң,
Гелишиги салланчак.

* * *

Аллай-аллай алласы,
Дашымың демир галасы,
Гич гелер-де, гич гидер,
Гоч йигитлең сереси.

* * *

Аллай-аллай алласы,
Гаяда гыз энеси,
Гаяң башын ел алса,
Гайгыланар энеси.

* * *

Аллай-аллай эдели,
Ак эллери кәдили,
Яны гоша еңңели,
Киселери теңңели.

* * *

Аллай-аллай, ал ханым,
Бал гошулан талханым,
Ягы гелсе — ярагым,
Улы гелсе — герегим,
Тойдан сүйжи гөренім,
Сүйтден гаймак сүзеним,
Ая-гүне баканым,
Адына Алмаз даканым...
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Аллай-аллай, ал хана,
Гөзлериң жылав хана,
Гүл аягың агырса,
Хопба эдейин аркама.

Аркажыгмың хопбасы,
Сүйр депәмиң гупбасы.
Хувва, хув-хув!

* * *

Аллай-аллай Аллаяр,
Жүлгелере ягды гар.
Сен сөвдагәр парчасы,
Биз болалы хырыдар.

* * *

Аллай-аллай әйнекли,
Эли гоша чәйнекли,
Чәйнегинде чай ичер,
Табагында пай иер.

* * *

Аллай-аллай апайың,
Үстүңе махмал япайын,
Оба гиден эжеңи —
Нирден гөзләп тапайын?

* * *

Аллай-аллай саз эдер,
Билбиллер оваз эдер,
Хер кимиң өз чагасы,
Эжесине нәз эдер.

* * *

Аллай-аллай эдейин,
Сенсиз неңең ятайын,
Сен гүл болуп ачылсаң,
Мен саянда ятайын.

* * *

Аллай-аллай жаным сен,
Көйнек бичсем яным сен,

Тойда тумар багым сен,
Гүнде гүлүстаным сен.

* * *

Аллай-аллай адага,
Гушлар гонар пудага,
Пудакдакы гызыл гүл,
Шу балама садага.

* * *

Аллай-аллай эл битер,
Нар агажа гүл битер,
Үч яшына баранда,
Сайрап дуран дил битер.

* * *

Аллай-аллай этмәге,
Кәшги элим бош болса,
Отла мүнүп гитмәге,
Дайыларың даш болса.

* * *

Алачаның агы бар,
Совсаныңың гөги бар,
Гырмыз доны сөймесең,
Нәме гейжек, Аллаяр?

* * *

Аллай-аллай хопба эдиң,
Перең читден гүпби эдиң,
Ярадан малы көп берсе,
Гызылдан бир гупба эдиң.

* * *

Аллан — алласы гелер,
Ятса укусы гелер,

Укусындан туранда,
Бәгүлиң ысы гелер.

* * *

Аллай — алласы гелер,
Ятса укусы гелер,
Узак-якын ёллардан
Дайы-дайзасы гелер.
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Аллалайын апагым,
Апалайын егеним,
Алмадакы ак гушум,
Голумдакы шуңкарым.

* * *

Аллалайын мен сени,
Ады ягшы бәбегим.
Адыңа Алма даканым,
Гөзүне сүрме чекеним.
Хувва-хув!

* * *

Аллаласам ярашар,
Гулпак багы чолашар,
Гулпак багы чиг йүпек
Өз ләләме ярашар.

* * *

Аллаласам айлардан,
Сув алайын чайлардан,
Келле, көймет гөтерип,
Гыз сорайын байлардан.

* * *

Аллалар этсем ярашар,
Боюңа гүллер долашар,

Гүл долашан бойларыца,
Зербан доилар ярашар.

* * *

Аллай-аллай отага,
Гушлар гонар пудага,
Пудакдакы гызыл гүл,
Шу балама садага.

* * *

Аллай-аллай гол ашар,
Көйнек гейсе ярашар,
Ак кечәниц үстүнде,
Гелни билен далашар.

* * *

Аллаласам алмалы,
Алып гойна салмалы,
Сакаклары сом алтын,
Садранч ойнар эллери.

* * *

Аллаласам, хан оглан,
Деряда гуш кән, оглан,
Кесгир гылыч билинде,
Урушда пәлван оглан.

* * *

Алла-алла, алды яр,
Тутды жүлгелери гар,
Сен сөвдагәр парчасы,
Биз болалы хырыдар.

* * *

Аллай-аллай хемише,
Атын баглар гамыша,

Яз өйүнде язлаган,
Гыш өйүнде меневше.

* * *

Аллай-аллай арапдыр,
Ат тутмана ярапдыр,
Аягында гүлли жораб,
Гыз-гелинлер халапдыр.

* * *

Аллай-аллай ак баллы,
Сайраса билбил дилли,
Якасы гызыл гүлли,
Гүллериңе дөнейин.

* * *

Аллай-аллай адындан,
Салланчагың бадындан,
Гырмызы гулпагындан,
Гундузлы телпегиндең.

* * *

Аллай-аллай-ха ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Илерде йүзүк нагшы,
Гайрада кейик башы.
Кежебеси гөкде ойнар,
Көлегеси ерде ойнар,
Ерде гойсам пос болар,
Гөкде гойсам ыс болар,
Аллай, балам, хувва-хув!

* * *

Аллан-аллан агасы,
Башында томагасы,
Депеси алтын гунбалы,
Үлпүлләр отагасы.

* * *

Аллан-аллан алдыгым,
Ал дарайы көйнегим,
Ят иллерде яраным,
Ярак итден гораным.
Дагларда ёвшан башы,
Эллерде йүзүк гашы,
Хувва-хув!

* * *

Алласы бар баламың,
Тылласы бар баламың,
Гелйән навың ичинде
Дәдеси бар баламың.

* * *

Аллан-аллан, ай Пашжа,
Дерду-белан даг-даша,
Душманларың гырылсын,
Ылахым сен йүз яша!
Хувва-хув!

* * *

Аллан-аллан элмыдам,
Яңаклары гүл мыдам,
Яңагың гызыл гүли,
Гыш гүнлери бал мыдам.

* * *

Аллаласам ай сени,
Сөйсем гөвнүм жай сени,
Гыш гышласам яз сени,
Гүнде сөйсем аз сени.

* * *

Аллаласам бал ялак,
Хер гулагы эл ялак,

Өз оглумы сөенде
Бир яшажык гүл ялак.

* * *

Аллаласам хас йигит,
Экер багында чигит,
Атланып ава гитсе,
Нөкери сегсен йигит.
Сегсен йигит сердары,
Өз өйүмиң мыдары.

* * *

Аллаласам әр болар,
Хер элинде нар болар,
Ёртуп өйден чыканда,
Душман гөзи көр болар.

* * *

Аллаласам әр болар,
Маймын гөзи дар болар,
Тойдан тоя гезенде,
Гызлар саңа зар болар.

* * *

Аллаласам хан оглан,
Деряда гуш сен оглан,
Кесгир гылыч билинде,
Урушда болган оглан.

* * *

Аллаласам ятыпдыр,
Гүл яссыга батыпдыр,
Ояндырман, еңцеси,
Янжа ука гидипдир.

* * *

Аллан-аллан адыңдан,
Салланчагың бадындан,

Салланчага гиренде,
Эҗең гурбан адыңдан.

* * *

Аллан-аллан, ай бәбек,
Эҗесине пай бәбек,
Тур, ганымың гөзүн ой,
Батыр болгун, эй бәбек.
Хувва-хув!

* * *

Аллан-аллан акҗадыр,
Багда битен бакҗадыр,
Гарга дийип тутаны,
Учуп барян закҗадыр.

* * *

Аллан-аллан ак майса,
Өңүне гүллер яйса,
Ызындан огул болса,
Какасы тойлар берсе.
Аллай-аллай.

* * *

Аллан-аллан алайды,
Багың гүлүн ёлайды,
Багларда гызыл гүл дек,
Гызлар билен ойнайды.

* * *

Аллан-аллан алайын,
Салланчага салайын,
Саңа гелен беланы
Дага-даша ковайын.

* * *

Аллан-аллан ягшыдыр,
Ал паласың пагшыдыр,

Бир агасы түйдүкчи,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Демирдендир галасы,
Барсын душман жанына,
Чары жаның беласы.

* * *

Аллан-аллан аласы,
Демирдендир галасы,
Элмиң күмүш хасасы,
Башымың алтын жыгасы.

* * *

Аллан-аллан ат гелди,
Узак ерден хат гелди,
Аллан, бәбек, уклама,
Какаң мүнен ат гелди.

* * *

Аллан-аллан ал гелйәр,
Салланчагңа гүн гелйәр,
Хачан ятып туранда.
Сенден гүлли ыс гелйәр.

* * *

Аллан-аллан ал бенди,
Сачың дерялар бенди,
Эҗең чай ичип дерлэр,
Дайың гетирсе ганды.

* * *

Аллан-аллан эмилсин,
Укла, гөзүң юмулсын,

Укыңа пәсгел бержек
Душман бары гырылсын.

* * *

Аллан-аллан эйҗежик,
Оқы-яйы инчежик,
Мүнен аты тайчанак,
Дүшен ери гөк йылак.

* * *

Аллан-аллан алдыран,
Атына махмал салдыран,
Енҗелерни иберип,
Сөен гызын алдыран.

* * *

Аллан-аллан алдыран,
Атына махмал салдыран,
Отурса гоюн өлдүреп,
Турса гала салдыран.

* * *

Аллан-аллан агы бар,
Гайышдан бил багы бар,
Арслан жаның көйнегнин,
Арт этегнин чәги бар.

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Акар сувлар буланчак,
Алты ганат ак өйүн,
Ярашыгы салланчак.

* * *

Аллан-аллан алганчак,
Атып ургун чалганчак,

Чалганчак гуш тапмасаң,
Ургун яшылбаш өрдек.

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Йүпек ёрган, салланчак,
Гурбан жаның тоюнда,
Қырк мүң өйли атланжак.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Гүл яссыкда келлеси,
Укудан оянанда,
Гелер шунуң дайысы.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Гүл яссыкда келлеси,
Ак памыкдан энеси,
Гүл жәжекден дәдеси.

* * *

Аллан-аллан өвмели,
Өң якасы дүвмели,
Сана гелен беланы,
Дага-даша ковмалы.

* * *

Аллаласам ар болмаз,
Бичен донум дар болмаз,
Вепамың сөен гызы,
Өмүрбакы хор болмаз.

* * *

Аллай этсем хас киши,
Томус серер кишмиши,

Кишмишден жүбә салса,
Асла болмаз тешвиши.

* * *

Аллан-аллан алласы,
Сенден гелер гүл ысы,
Сөйсе сөйсүн мамасы,
Сөйгүли гелин баласы.

* * *

Аллан-аллан алмалы,
Алып гойна салмалы,
Ир ятып, ирден туруп,
Гөз-гашыны сылмалы.

* * *

Аллан-аллан ал пенже,
Хер гулпагы бир пенже,
Йыган оты ёрунжа,
Иен гавуны замча,
Йыган одуны омча,
Геени йүпек парча.

* * *

Аллан-аллан ал хана,
Гөзлесин гүлгүн хана,
Аякларың агырса,
Гөтерейин аркама.

* * *

Аллан-аллан апарлар,
Тоюнда ат чапарлар,
Ярың гелер вагтында,
Үйшүп челпек япарлар.

* * *

Аллан-аллан өвмели,
Якалары дүвмели,

Сана бир гелин герек,
Гара гөзи сүрмели.

* * *

Аллан-аллан ятянча,
Отырын ай батянча,
Эзиз балам, эй балам,
Йылдызлары санар мен,
Сен кемала етйәнчәң.

* * *

Аллан-аллан өзүне,
Укы гелмез гөзүне,
Сатын алып базардан,
Сүрме чалсам гөзүне.

* * *

Аллан-аллан өзүне,
Укы гелсин гөзүне,
Сана назар саланың,
Сөзен дегсин гөзүне.

* * *

Аллан-аллан хемише,
Бойы меңзәр гамыша,
Гышлагында гүл битсе,
Язлагында мелевше.

* * *

Аллан-аллан хемише,
Кервен гитди гамыша,
Кервенимиз алман гелсе,
Сени тутсак күмүше.

* * *

Аллан-аллан хүнжүден,
Бөрүги долы күнжүден,

Хер ким сени ынҗытса,
Ичи долсун санҗыдан.

* * *

Аллан-аллан эдейин,
Бага саллан эдейин,
Багың гызыл гүлүни,
Саңа дерман эдейин.
Аллаласам мен сени,
Хүвдүлесем мен сени.

* * *

Аллан-аллан эдейин,
Акҗа балак эдейин,
Агызҗыгны кешделәп,
Аҗайып зат эдейин.

* * *

Аллан-аллан яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасы өйнүң душунда,
Ак өй гуруң балама.

* * *

Аллан-аллан чагыдыр,
Гойнуң женнет багыдыр,
Чык көчәниң башына,
Дайың гелйән чагыдыр.
Аллаласам мен сени,
Хүвдүлесем мен сени.

* * *

Аллан-аллан яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасының душунда,
Ак өйлери гүммүрдәр.

* * *

Аллан-аллан апайын,
Үстүңе махмал япайын,
Бегрес, махмал үшетсе,
Йүпек ёрган япайын.

* * *

Аллан-аллан атянча,
Отырын даң атянча,
Гара багрым ган болар,
Шу кемала гелйәнчә,
Хувва-хув, балам,
Хув-хув!

* * *

Аллан-аллан алланчак,
Акар сувлар буланчак,
Кеймир Көрүң баласы,
Хер дулунда салланчак.

* * *

Алмалардан ал балам,
Багыңдан гүл ёл балам,
Кимиң гызын халасаң
Голуң бойна сал балам.

* * *

Алмасындан, нарындан,
Элмыдама барындан,
Гүли ачылды багының,
Ёлсун гүл пудагындан.

* * *

Алма гызым гүл йүзли,
Гүл бөрүги гундузлы.
Багымда ачылан гүлүм,
Таганда дессембилим.

* * *

Алмалыдыр, алмалы,
Алын бага салмалы,
Эртир агшам гөрмели,
Шаму-сәхәр сөймели.

* * *

Алтын ашык, Айҗемал,
Күмүш ашык, Айҗемал,
Сурагыңдан сув ичсем.
Мәхрим доймаз, Айҗемал.

* * *

Алтын ашык сакасы,
Дарайы донуң якасы,
Яш йигитден какасы,
Яш гелинден эҗеси.
Хүввә, балам, хүввә.

* * *

Алын сачың ал йүпек,
Депе сачың чил йүпек,
Хувдүлесем мен сени,
Аллаласам мен сени.
Хувва-хув!

* * *

Аннаҗемал хайбатлы,
Мүнен дүеси совгатлы,
Ал-яшылдан көйметли,
Герекли балам, хувва-хув!

* * *

Апбагым-а, япбагым,
Гүл пудакда япрагым,
Сөймедиклер отурсың,
Өзүм сөйҗек апбагым.

* * *

Аралыга аланым,
Далашыклы сөеним,
Датлы гөрен бәбегим,
Аллаласын эҗеси,
Хувдүлесин эҗеси.

* * *

Ары тутдум эл билен,
Чакды мени дил билен,
Чакан ери авады,
Баллым бармак санады.

* * *

Эзиз җаным атлыҗа,
Голтуклары хатлыҗа,
Отурса гүррүң дүзер,
Атланса оба гезер.

* * *

Атасына огшаса —
Кесгир гылыч билбагыя.
Энесине огшаса —
Мервердендир яшмагыя.
Еңнесине огшаса —
Йүпекдендир сач багыя.
Дайысына огшаса —
Дүйрме гылыч билбагыя.

* * *

Атаң гыратлы гелер,
Яны совгатлы гелер,
Гузым сени гуҗаклап
Отурсам датлы гелер.

* * *

«Атлан-атлан» дийленде,
Өңи билен атланар.

«Батыр сайлан» дийленде,
Найзасына даянар.

* * *

Атланып ава гидер,
Товшанлы дага гидер.
Товшан асар янына,
Ганы дамар донуна,
Арып авдан геленде,
Эжеси гурбан жанына.

* * *

Атлы гелсин тоюна,
Мыхман гелсин өйүне,
Биле гезен дең-душуң,
Гатанч берсин тоюна.

* * *

Байрамжан-а бир киши,
Элинде демир чиши,
Жуваз айлап яг алса
Болар жахыллар башы.

* * *

Байрамжан хандан гелйәр?
Товшанлы гырдан гелйәр.
Товшан асар янына,
Ганы дамар донуна.

* * *

Бага гирсем бахар бор,
Йүзүн гөрсем нахар бор,
Бир гүн йүзүн гөрмесем,
Дүнйә маңа зәхер бор.

* * *

Базардан баллар алсак,
Билине шаллар алсак,

Гөзүм-башым диймесин,
Баллым башына дөнсек.

* * *

Байрамжаны алалы,
Гүл йүзүни гөрәли,
Байрам кими халаса,
Шоны алып берели.

* * *

Байрамжаны хопба эдиң,
Башына гурама топбы эдиң,
Агасы экини кән алса,
Башына гызыл гупба эдиң.

* * *

Бал акар бажагында,
Яг дөкер бужагында,
Мыдама аш бишйәндир,
Дидәмиң ожагында.

* * *

Баллым дердиңе янжак,
Овазың билбил ялжак,
Алты ганат өй диксем,
Шонда этжек салланчак.

* * *

Балам, балам баласы,
Сенден гелер гүл ысы,
Сени багрыма бассам,
Элиме яйрар ысы.

* * *

Баллар кимин балажа,
Дүзде гезер хемише.

Атланып сейле чыкса,
Мүнен аты алаша.

* * *

Балам, сени сөейин,
Гырмызы гүле бояйын,
Гырмызы гүл ысындан,
Ысгап-ысгап дояйын.

* * *

Баллым гелйәр о дагдан,
Жүбүси долы дагдандан,
Сайлап-сечип гыз алса,
Иймити түви-ягдан.

* * *

Баллым гелйәр оюна,
Дон бичели тоюна,
Сүрүде гоюн гойман,
Өлдүрели тоюна.

* * *

Баллым эле алмалы,
Агзына гаймак чалмалы.
Вепа жаның тоюнда
Дутар, гыжак чалмалы.

* * *

Баллым, сени ятырдым,
Гызыл гүле батырдым,
Укудан гансын дийип,
Башужунда отурдым.

* * *

Баллым, баллым бал башдан,
Бал дәл, гызыл гүл экен,

Элжагазна алса пили,
Атыр гүлли ыс экен.

* * *

Баллым, баллым бал башдан,
Атлары озар гушдан,
Эерлери гызылдан,
Гупбасы гөвхер дашдан.

* * *

Баллым адам түйслүдир,
Ысы гүллер ысыдыр,
Баллыма ат даканың,
Өзи адам писидир.

* * *

Баллым айың бөлеги,
Баллым сазың табагы,
Шондан соңкы боланлар
Күмүш билен галайы.

* * *

Баллым, баллым балажа,
Эл багжыгы алажа,
Яшы етен гоч йигит
Гөзи-гашы гаража,

* * *

Баллым, баллым далашар,
Баллыма дон ярашар,
Элиндәки алманы
Дост-ярлары пайлашар.

* * *

Баллым, атың сәкдирме,
Секиз мыхын какдырма,

Хер сапара гиденде,
Ярың ёла бакдырма.

* * *

Баллым, адың Өвелек,
Ылган йыгсаң көмелек,
Ярыша гиденинде,
Адың болар йүвүрек.

* * *

Баллым гелйәр күнжүден,
Жүбси долы хүнжүден,
Баллым атдан дүшйәнчә,
Душман өлсүн санжыдан.

* * *

Баллым, яшың узакдыр,
Урмак, сөкмек языкдыр,
Алкымындан ысгасам,
Алты айлак азыкдыр.

* * *

Баллым, баллым бал ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Гайрада кейик башы,
Илерде йүзүк гашы.

* * *

Баллым, атың боз болсун,
Ганаты күмүш болсун,
Хер сапара гиденде,
Эренлер ёлдаш болсун.
Ёлдашым сен герегим,
Сырдашым сен дерманым:

* * *

Баллым шундан атланды,
Ховасы булутланды,

Мүнен аты тай-гулан,
Гезен ери гөк чемен,
Чөлде кейик ойнатмаз.
Сувда гәвмиш яйнатмаз.

* * *

Баллым, шондан тур-да гел,
Окуң-яйың гур-да гел,
Ашакда ша дереси,
Душманлары гыр-да гел.

* * *

Балыңдан хем гүлүңден,
Билбил ялы дилиңден,
Ил айланса хер гүнде,
Совсаналы сүммүлиңден.

* * *

Бакжасында, багында,
Йылың бахар чагында,
Билбиллер сайрашарлар,
Гүлүмиң отагында.

* * *

Башымың тәжиндары,
Гызлар көңүл мыдары,
Бир заман эжең сенсиз,
Етмез сабры-карары.
Хувва-хув!

* * *

Башыңа гурбан, башыңа,
Баллар гошайын ашыңа,
Окараңы долдурып,
Берсең деңи-душуңа.

* * *

Башындан-а, башындан,
Гуванайын дашындан.

Дең-душуңа гысганман,
Алып берейин ашындан.

* * *

Бир эййәм гүн яшыпдыр,
Гара дагдан ашыпдыр,
Меңң баллымың үстүне,
Ай ягтысы дүшүпдир.

* * *

Бедев атың бөкдүрип,
Белленеңце дөнейин.
Дарайы донуң сапжадып,
Салланаңца дөнейин.
«Өйлендир, дәде» дийип,
Дилленеңце дөнейин.
Дөнейин дөнүшинден,
Пыяда йөришинден,
Элим ишде, дөнейин,
Агзым ашда дөнейин,
Бу гүн элим дегмесе,
Эрте гичде дөнейин.
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Бейик агажың мивеси,
Сөйгүли гелниң баласы,
Үзүлмез алмаң сапагы,
Перваналаң баласы.

* * *

Бейик дагың гаясы,
Сәхра-чөлүң маясы,
Мәтәч болан ынсана,
Баран ерниң саясы.

* * *

Боз атының бойнагы,
Бойнагы гыз ойнагы,

Ойнап-гүлүп геленде,
Ийдиги сүйт гаймагы.

* * *

Боюңа жан, боюңа,
Ил йыгылсын тоюңа,
Бир мензилден гыгырып,
Чапар гелсин өйүңе.

* * *

Бойнуң узын гамышдан,
Этегиң долы иймишден,
Сагат багың күмүшден,
Жигим аллай эдейин,
Бага саллан эдейин.
Хувва-хув.

* * *

Боюң меңзәр чынара,
Гүл йүзүң алма-нара,
Сениң кимин бир оглан
Инмез ягты жахана.

* * *

Боюң узын сайлансын,
Энең сенден айлансын,
Эрте сениң тоюңда
Бедев атлар шайлансын.

* * *

Боюны жан, боюны,
Баллым сөер оюны,
Дең-душлары геленде,
Өлдир семиз гоюны.

* * *

Босагасы тутдандыр,
Тутар отыр эжеси.

Заказ № 3139

Алтын асык ысырга,
Асар отыр эҗеси.
Сөвер яры гелинчә,
Сөвер отыр эҗеси.
Сөвер яры геленсоң,
Сөвлән гидер эҗеси.

* * *

Бу баллым пәлван йыкар,
Гызларың ичин якар,
Улаланда ат бакып,
Ат бойнуна жаң дакар.

* * *

Бәгүл гызым, гүл гызым,
Сачлары сүммүл гызым,
Гызлар ләле какында,
Овазы билбил гызым.

* * *

Буркут барып атанда,
Яшылбашлар ятанда,
Шемал чыкар бир яна,
Мерген барып атанда.

* * *

Вахай-вахайлар гурбан,
Акжа токарлар гурбан,
Докма доканлар гурбан,
Китан оканлар гурбан.
Одунда омча гурбан,
Гавунда замча гурбан,
Дүеде дулуч гурбан,
Дайысы Гылыч гурбан,
Чанакда айран гурбан,
Дайзасы Айжан гурбан,
Тебледе атлар гурбан,
Чөлде кейиклер гурбан,
Сувда балыклар гурбан...
Хувва, балам, хув-хув.

* * *

Гапысы галайыдан,
Серпиги дарайыдан,
Ат торбасы арбапдан,
Көйнекчеси зербапдан,
Ат газыгы күмүшден,
Ёл азыгы ийнишден,
Гидене ат мүндүрен,
Гелене дон гейдирен.
Ёла гитсе ёргалы,
Усти чадыр көлгели.
Хувва-хув!

* * *

Гапыда жаңлар дүңүрдәр,
Дүйпде гелин шаңкырдар,
Бөвүрде оглан ойнар,
Ожакда газан гайнар.

* * *

Гадырлы гара дагым,
Мивели алма багым,
Гижесине чырагым,
Нурмәммет жан, хувва-хув.

* * *

Гара гөзи яйнап дур,
Ширин жаны ойнап дур,
Гүл аягы йөрәп дур,
Билбил дили сайрап дур.

* * *

Гара гөзли, гүл йүзли,
Гүл бөрүги гундузлы.
Гундузлы гулпагындан,
Шырмайы телпегиндеп.
Сөйгүли гелниң баласы,

Сөйүп гидер мамасы.
Ики яшлы Вепа җан,
Өз өйүмиң сереси.
Хувва, балам, хув.

* * *

Гара гөзүмиң гарасы,
Гарамыклар дәнеси,
Көрпе оглумың баласы,
Сөйүп гидер мамасы.

* * *

Гарасы гара дагым,
Саясы гиң эйваным,
Дидары дүнйә малым,
Дүнйә малым, хувва-хув.

* * *

Гарадыр гандырасы,
Элинде тамдырасы,
Мен балама өй тутсам,
Сүри доганың чырасы.

* * *

Гара гөз газан гарасы,
Гөк биз геер баласы,
Дессембил дек эҗеси,
Такырың гүли какасы.

* * *

Гара керсен гаймагы,
Боз гойнуң бөвреги,
Арвананың огшугы,
Түйс маяның көшеги.

* * *

Гаралыдыр, гаралы,
Гарар отыр мамасы.

Бир шахасы дәнели,
Дәнер отыр мамасы.
Бир шахасы алмалы,
Алар отыр мамасы.
Бир шахасы гызыл гүл,
Гүлләр отыр мамасы.
Бир шахасы пейвенди,
Пейләр отыр мамасы.

* * *

Герегим-ә, герегим,
Чайым билен чөрегим,
Ак маяның үстүнде,
Оба гезер герегим.

* * *

Гөкде гойсам ыс болар,
Ерде гойсам пос болар,
Хувва, балам, хувва-хув,
Хүвди, балам, хүвди-хүв.

* * *

Гөкде дурналар гезер,
Сувда соналар йүзер,
Эли гоша түпеңли,
Мерген кастында гезер.

* * *

Гөзлеримиң гарасы,
Сөзлеримиң сереси,
Җигим йүпек дон гейсе,
Гелер хеммәң гөреси.

* * *

Гөзлеримде агым сен,
Өзүң йүрек ягым сен,
Арманым ёк дүнйәде,
Чар дерели багым сен.

* * *

Гуванайын боюца,
Хемме гелсин тоюца,
Дайыларың илинден,
Дайзаң гелсин тоюна.

* * *

Гурбан болсам өзүңе,
Саз-сөхбетли сөзүңе,
Сени аллалар эдейин,
Хувва, балам, хувва-хув!

* * *

Гурбаның гоюн болсун,
Гочажык тоюң болсун,
Ил галманы йыгылсын,
Гоч галманы союлсын,
Нусайын гиң дүзүнде
Дүззүм-дүззүм ойналсын.

* * *

Гума битен гызыл гүл,
Дага битен дессембил,
Сәхерде сайран билбил,
Багда ачылан гызыл гүл.

* * *

Гушлар тутдум серчеден,
Гейим гейдим парчадан,
Баллыма бир өй тутсам,
Жүневүтден, арчадан.

* * *

Гүллер ялы гөреним,
Гүлап сувун береним,
Эзиз балам, Бахар жан,
Сенсиң мениң герегим.

* * *

Гүл башыңа мен гурбан,
Галам гашыңа гурбан,
Еке саңа диймәйин,
Деңи-душуңа гурбан.

* * *

Гүлүм, гүлүм гүл өвсер,
Гүллер билен сербесер,
Баллар билен бакайын,
Сүйтден сува якайын,
Хувва, баллым, хувва-хув!

* * *

Гүлүм, гүлүм, гүл киши,
Гүлүм бадам иймиши,
Дагда бир марал гөрдүм,
Өз гүлүмиң йөрүши.

* * *

Гүлгүнедир көйнегим,
Гардан акдыр билегим,
Ала зербап елекли,
Шу лөлежан гереклим.

* * *

Гүл гүли Гүлжан гелйәр,
Нагышлы Гүлжан гелйәр,
Эртире кештан гелйәр,
Гайын өйден нышан гелйәр.

* * *

Гызыл гүл дүзүм-дүзүм,
Гүле барабар боюм,
Бу йыл бере билмесем,
Гелен йыл бирин тоюң.

* * *

Гызыл гүл хана-хана,
Ханасы долы дәне,
Ислесең дост тапылар,
Тапылмаз ата-әне.
Хувва, балам, хувва-хув.

* * *

Гызыл гүле гүл дийсем,
Атыр гүле огшамаз.
Хемме гыза гыз дийсем,
Өз бибиме огшамаз.

* * *

Гыш гүни ләлезарлы,
Элмыдам алма, нарлы,
Алма, нар җемалындан,
Гужагы сөвер ярлы.

* * *

Гырмыл-гырмыл йөрүшли,
Яны гара гылычлы,
Гылычлары гылавлы,
Найзалары җылавлы,
Пәлван балам, хувва-хув.

* * *

Дагдан дишли дарагым,
Аркадагым, герегим,
Шу баламы сөймесем,
Чатлап баряр йүрегим.

* * *

Дагдан гетир омчаны,
Мална берер замчаны,
Мәммет җаның халаны,
Бөкүп гелер янына.

* * *

Даглардан-а, даглардан,
Бир гүл үздүм баглардан,
Дерегини сорасам,
Аслыети ханлардан,
Эриклериң новчасы,
Багларың гүл гунчасы,
Гүл мелевше дессеси,
Зергәрлериң кишмиши,
Машҗан җаның иймиши,
Аллай, балам, аллай.

* * *

Даглары индерер мен,
Авыя дөндерер мен,
Шу гүн бир гургун атлы
Дайына гөндерер мен.

* * *

Дайысына меңзесе,
Кесгир гылыч, бил багы.
Дайзасына меңзесе,
Дүрли йүпек сач багы.
Еңңесине меңзесе,
Дарайы көйнек, ала дон,
Эҗесине меңзесе,
Хүйр-перизат баласы.

* * *

Дердиңи алан болайын,
Йүрегме салан болайын,
Дийме «келләм агыряр»,
Өзүңе гурбан болайын.

* * *

Демир гала салдырар,
Ичине оба долдурар,

Он бәш гоюн өлдүрер,
Хүвди, балам, хүвди-хүв.

* * *

Дидәм атың боз болсун,
Пүклән йүкүң хоз болсун.
Хер сапара гиденде,
Ян ёлдашың гыз болсун.

* * *

Дидәм гелйәр ийнишден,
Гол дүвмеси күмүшден,
Дидәме бир өй тутуң,
Багы белли күмүшден.

* * *

Доганым-а, доганым,
Сарымсакдан соганым,
Җәхеннем эҗең ят болса,
Какаң мениң доганым.

* * *

Доганҗыгым хопба этсем,
Алтын зерли гупба этсем,
Яшыл-гызыл махмалдан,
Өз баллыма гүпби этсем.

* * *

Дөнейин дөнүшиңден,
Пыяда йөрүшиңден,
Садапдан ак дишинден,
Гаража гулпагыңдан.
Буйража галпагыңдан,
Айланайын, жан балам.

* * *

Дүкүр-дүкүр ат гелйәр,
Чыкың, гызлар, ким гелйәр?

Секил атын сәкдирип,
Сары муртун ыкдырып,
Мениң баллым жан гелйәр.

* * *

Еңесине ел мая,
Хениз аздыр, гайтарың.
Дайысына дал бедев,
Хениз аздыр, гайтарың.
Агасына ак телпек,
Хениз аздыр, гайтарың.
Хувва-хувва, хув-хув.
Хүвдүлесин эҗеси,
Алла, алла, ал гузым,
Аллаласын эҗеси.

* * *

Ёрга атың дерлесин,
Дөвлет саңа орнасын,
Саңа гелен белалар,
Дага-даша яйрасын.

* * *

Зыба боюң гамышмы,
Баллым, дишиң күмүшми,
Аякларың эйҗеҗик,
Я сен бир учар гушмы?

* * *

Жаным-жаным жан ялы,
Алтын, күмүш жам ялы,
Сувсап чөлден гелендe,
Ымырганан чал ялы.

* * *

Жаным, гөзүм Каркара,
Сачы гундуздан гара,

Гундузы гулпагыңдан,
Чакмагы телпегиңден.

* * *

Җаным-гөзүм диейин,
Җаным гирев гояйын,
Гара гөзмүң рөвшени,
Кәкил гоюп сөейин.

* * *

Җигим җаны өвмели,
Өң якасы дүвмели,
Җахыл адам какасы,
Чепекли гелин эжеси.

* * *

Җигим гелйәр оюна,
Дон бичейли боюна,
Сүрүде гоюн гойман,
Өлдүрейин тоюна.

* * *

Җигим җана яшында,
Яшыл тахя башында,
Мердемсидир Бердили,
Агаларның янында.

* * *

Җигим дүрүң дәнеси,
Аш яямда ханасы,
Җигим билен ойнашар,
Меле сыгрың танасы.

* * *

Җигим ады Гүлкамар,
Йүз-гөзүнден нур дамар,

Укусындан оянса,
Акҗа мәмеден эмер.

* * *

Җигим-җигим җигирдек,
Ягдан чыкан говурдак,
Говурдагы ким ийҗек?
Җигим икимиз ийҗек.

* * *

Җигим-җигим җигирдек,
Даг башында говурдак,
Хер табакда бир дәне,
Атаң алды, дур бәбек.

* * *

Җигим-җигим җигирдек,
Ягдан чыкан говурдак,
Говурдагың дәнеси,
Яш гелиниң баласы.

* * *

Җигим җан хондан гелйәр,
Гызлар багындан гелйәр,
Хайсы гыз гөзел болса,
Шонуң янындан гелйәр.

* * *

Җигим-җигим җигирдек,
Яга бишен говурдак,
Ягдан чыкса ялар мен,
Гырмызы дона долар мен.

* * *

Иймән-иймән ийдирдим,
Шахыр гойман сөйдүрдим,

Гырмызы донлар гейдирдим,
Аллалайын кәбәм сени,
Хүвдүләйин балам сени.

* * *

Илерде эрик бишер,
Дүйбүне алма дүшер,
Мениң көрпе доганым,
Гызың говсуна душар.

* * *

Йөрәр болсам кувватым,
Учар болсам ганатым,
Өй ичинде ойнасаң,
Сен боларсың кувватым.

* * *

Йүк үстүнде аш гоймушам,
Янында лабаш гоймушам,
Саг тарапны бош гоймушам,
Алла, балам, аллей-аллей.

* * *

Йүзүң нурдан докалан,
Боюң сымдан чекилен,
Гашың айдан ясалан,
Говхерден гөрк чайылан.

* * *

Йүзүң айнаң гапагы,
Бойнуң алмаң сапагы,
Гөзүң гүнүң шапагы,
Хувва, балам, хув-хув!

* * *

Какаң гитсин Тежене,
Как гетирсин эжеце,

Узак яшың гөрмеклик
Несип этсин эжеце.

* * *

Какасының ханыдыр,
Эжесиниң жаныдыр,
Улы илиң солтаныдыр,
Герекли, балам, хувва-хув!

* * *

Кичи аты чапарлар,
Үстүне махмал япарлар,
Эзиз бала, жигим жан,
Айыш берен тапылар.

* * *

Кичижик чарбаг үстүнде,
Ат ойнадып гелйәндир.
Еди еңнәни иберип,
Гыз сайладып гелйәндир.

* * *

Кел көвсер-ә, кел көвсер,
Бейик дагдан ел өвсер,
Жахылларың ичинде,
Мениң дүнйәм гүл өвсер.

* * *

Ләле адың Гырмызы,
Сачың деря гундузы,
Патрак доган йылдызым,
Нашыжа гөзүм сендедир.

* * *

Ләле жан ая мензәр,
Гант гуйлан чая мензәр,

Өз Ләләмиң тоюнда,
Қакасы бая меңзәр.

* * *

Маңгышлагың маң гойны,
Гапымызда өлмесе,
Хорасаның ак уны,
Сана көймет болмаса,
Дил яздырмаз эҗеси,
Баш галдырмаз какасы.

* * *

Маңгышлагың маң гойны,
Сөвүш гелер гызыма.
Асияның ак уны,
Челпек гелер гызыма,
Инҗиклери бир тутам,
Бугра гелер гызыма.
Сагрысында сув дуран,
Ёрга гелер гызыма.
Еңңесине ел мая,
Хениз аздыр гызыма.
Агасына дал бедев,
Хениз аздыр гызыма.
Гүррүңчисине гуш гушак,
Хениз аздыр гызыма.
Савчысына бек «душак».
Хениз аздыр гызыма.
Мениң балам Амаша,
Атыны баглар даша,
Өзи гидер уруша,
Гелнин гояр налыша.

* * *

Мениң балам балдандыр,
Пыяласы дүрдендир,
Мунуң аслын сорасаң —
Аслы гызыл гүлдендир.

* * *

Мениң баллым ятмасын,
Бивагт ука гитмесин,
Баллымы еке ташлап,
Досты ёлдан өтмесин.

* * *

Мениң балам Балкандыр,
Көңли ышка галкандыр,
Алма билен гыз урса,
Көңли шона галкандыр.

* * *

Мениң баллым ак шекер,
Экер багында шекер,
Эҗем сува гиденде,
Қакам нәзини чекер.

* * *

Мениң баллым баллардыр,
Ак йүзүнде халлардыр,
Эҗең сөйүп сувсаса,
Огшап дояр баллардыр.

* * *

Мениң баллым кичижик,
Окы-яйы инчежик,
Мүнен аты тай гулан,
Дүшен ери гөк йылак.

* * *

Мениң баллым герекли,
Эли петир чөрекли,
Атасы арслан йүрекли,
Дайысы иле герекли.

5 Заказ № 3139

* * *

Мениң балам алмалы,
Ак яңагы бурмалы,
Гара гөзи сүрмели,
Элден эле алмалы.
Посалак йүзден сормалы.

* * *

Мениң балам дагдадыр,
Көңүл хошы багдадыр,
Багдан алма-нар гелсе,
Дең-душ нен чагдадыр.

* * *

Мең баламы хопба эдиң,
Овадан читден гүпби эдиң,
Атасының пулы кән болса,
Сап гызылдан гупба эдиң.

* * *

Мениң балам хас йигит,
Экер багында чигит,
Атланса ава гидер,
Янында сегсен йигит,
Сегсен йигдиң сереси,
Тогсан йигдиң төреси.

* * *

Мениң баллым яз ойнар,
Яз ойнамаз, гүйз ойнар,
Шу баллымың тоюнда,
Отагалы гыз ойнар.

* * *

Мениң жигим өвүлсин,
Нәкес гөзи көвүлсин,

Жигиме той эдилсе —
Он үч гоюн союлсын.

* * *

Мениң баллым Гаража,
Бабасына баража,
Токлы берсе алмаса,
Тана берсе дереже.

* * *

Мениң баллым отурсын,
Элини бала батырсын,
Дең-душлары геленде,
Гүлүп, ойнап отурсын.

* * *

Мениң баллым үшәпдир,
Дагдан алма дашапдыр,
Алмасыны алдырыпдыр,
Гулпагыны ёлдурыпдыр.

* * *

Мениң баллым хан киши,
Балкан дагының гушы,
Багы женнет иймиши,
Сени хувва эдейин.

* * *

Мениң баллым хемише,
Бармагы меңзәр гамыша,
Яйлагында яз болса,
Гызлар гезер хемише.

* * *

Мениң баллым ятыпдыр,
Пер дүшеге батыпдыр,

Оятмаң, дең-душлары,
Яңы ука гидипдир.

* * *

Мениң гызым яшында,
Яшыл өйме башында,
Гызыма бир өй тутсам,
Секиз ябыҗ башында.

* * *

Мен баллымы алайын,
Салланчага салайын,
Хайсы гызы халаса,
Менем шоны белләйин.

* * *

Мениң баллым атланар,
Атлары хайбатланар,
Гүл йүзүне гүн дүшсе,
Ховасы булутланар.
Хувдүлесем гелишер,
Аллаласам ярашар,

* * *

Мениң баллым шалыкдан,
Баллым акдыр балыкдан,
Дең-душлары, ынҗатмаң,
Бир гүл ёлсун баглыкдан.

* * *

Мениң баллым бар болсун,
Ики элинде нар болсун,
Тойдан тоя гиденде,
Душманлары көр болсун.

* * *

Мениң баллым отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,

Сөвер ярын гөренде,
Акыл-хушун йитирсин.
Хувдүлесем баламы,
Аллаласам гузымы,
Хувди, балам, хувва-хув.

* * *

Мениң баллым чын-чыны,
Жүбүсинде тал чыны,
Гич гелер, гиҗе гидер,
Йигитлериң лачыны.

* * *

Мениң баллым ар болар,
Хер элинде нар болар,
Тойдан тоя гиденде,
Душман гөзи көр болар.
Хувдүлесем мен сени,
Аллаласам мен сени.

* * *

Мениң баллым өвмели,
Көйнеҗиги дувмели,
Еңседен гулпак гоюп,
Эйҗеҗиги сөймели.

* * *

Мениң баллым өвмели,
Өң якасы дувмели,
Сана гелен беланы,
Дага-даша ковмалы.

* * *

Мениң баллым яшында,
Яшыл тахя башында,
Яшыл күртели яш гелин
Көп айлансын дашында.

Атасы өйнүң душунда,
Ак өй тутуң балама.
Габсасы галайыдан,
Серпиги дарайыдан,
Ат торбасы эрбандан,
Көйнекчеси зербандан,
Эзиз балам, хувва-хув.

* * *

Мениң баллым, бал бәбек,
Бөкүп бәрик гел бөбек,
Атам-энем гөрени,
Сайгар агы-гараны.

* * *

Мениң балам бир говы,
Амыдеряның сувы,
Қакаң базара гитсе,
Әкелжекдир кән түви.

* * *

Мениң балам ай экен,
Дакынжагам шай экен,
Ватана чозан душманлар,
Бу гүн башагай экен.

* * *

Мениң гузым атланар,
Атлары кувватланар,
Етип авун аланда,
Дервезе гулупланар.

* * *

Мениң гүлүм ай ялы,
Ая-гүне тай ялы,
Агзына бир сөз алса,
Гант атылан чай ялы.

* * *

Мениң гүлүм гүл киши,
Гүлүм бадам иимиши,
Дагда бир марал гөрдүм,
Өз гүлүмиң йөриши.

* * *

Мениң гүлүм бир ягшы,
Гызыл чувалың нагшы,
Дагларың яшылбашы,
Эҗесиниң тоты гушы.

* * *

Мениң гүлүм нәзикдир,
Урмак, сөгмек языкдыр,
Яңагындан огшасаң,
Алты айлык азыкдыр.

* * *

Мениң гүлүм овадан,
Сув дөкүлер говадан,
Кежебеси гөкде ойнар,
Көлегеси ерде ойнар.

* * *

Мениң гүлүм овадан,
Сув чекерлер говадан,
Мениң гүлүм сөймедик
Чыксын гитсин обадан.

* * *

Мениң гүлүм алханы,
Айда докар бир халы,
Халысының гырасы,
Өз өйлерниң төреси.

* * *

Мең гүлүмиң ялкымы,
Деря дүшер толкуны,
Гызыл гүлүң дессеси,
Сары ягың месгеси,
Мең гүлүми сөймедик,
Еди йылың хассасы.

* * *

Мениң дүнйәм балажа,
Ылган гидер палажа,
Палачда бир гыз гөрсе,
Дүйрләп дыкар санажа.

* * *

Мениң жаным турупдыр,
Ики сүлгүи урупдыр.
Уранжасы хораздыр,
Урушдырып дурупдыр.

* * *

Мениң жигим Арапдыр,
Ат бакмага ярапдыр,
Аяклары йөрйәнчә,
Аягы гүлли жорапдыр.

* * *

Мениң жигим аглакдыр,
Аглак дәлдир, ынжыкдыр,
Сува гиден гызларың
Бойнундакы монжукдыр.

* * *

Мениң жигим Баллыжа,
Көңүли хыяллыжа,

Көңлүндәки хыялын
Айда билмез Баллыжа.

* * *

Мениң жигим алдылар,
Халысыны яйдылар,
Гидене халат гейдирип,
Гелене сөвүш сойдулар.

* * *

Мениң жигим гүл ялы,
Айда докар бир халы,
Халысының битими,
Иүз эллидир читими.

* * *

Мениң жигим мазалы,
Ызы гоша тазылы,
Отланлары ушаклы,
Дүелери көшекли.

* * *

Мениң жигим Көшекли,
Киселери тыллалы,
Мүнен атын белләли,
Геен донун элләли.

* * *

Мениң жигим Балкандыр,
Телпежигин силкендир,
Гумларда гоюн бакса,
Аягында елкендир.

* * *

Мениң жигим Мележе,
Атын баглар агажа,

Өзи гидер сөвеше,
Ьизи гояр эндишә.

* * *

Менің җигим гүл өвсер,
Гүллер билен сербесер,
Баллар билен бакайын,
Сүйтден сува якайын.

* * *

Менің җигим баш болсун,
Мүнен аты гуш болсун,
Ат торбасы манатдан,
Атының ийми набатдан.

* * *

Менің җигим бәгүлдир,
Багда сайрар билбилдир,
Йигитлиге етенде,
Мертлигин иле билдир.

* * *

Менің җигим Сарыдыр,
Сары ягдан дурудыр,
Өзи көңүл биридир,
Овадан гызың ярыдыр.

* * *

Менің җигим анаклы,
Лягы гайыш чепекли,
Ызы атлы, көшекли,
Эллери гоюн таяклы.

* * *

Менің җигим овадан,
Сув чекерлер говадан,

Кежебесин бек гураң,
Йыкылмасын маядан.

* * *

Менің җигим отурсын,
Элин бала батырсын,
Мары ялы ерлерден,
Дайзасыны гетирсин.

* * *

Менің җигим отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,
Акжа кечәң үстүнде,
Гайма гаяп отурсын.

* * *

Менің җигим отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,
Гөлли халың үстүнде,
Тахя тикип отурсын.

* * *

Менің җигим алганак,
Чалып тутар чалганак,
Чалганак гуш тутмасаң,
Тутгун яшылбаш өрдек.

* * *

Менің җигим өвмели,
Якалары дүвмели,
Чагыр обадан чакылык,
Сайрап дуран кәкилик,
Қәкилиги бермели,
Чары җаны сөймели.

* * *

Менің җигим күшгүрди,
Бир уллакан гуш урды,

Оглы гелгәнчә ойнап,
Әжеси оны биширди.

* * *

Мениң жигим чапак-чапак,
Билинде жөвхер пычак,
Овадан гыз гөз гыпса,
Дерлери бурчак-бурчак.

* * *

Мениң жигим ышынсын,
Туруп билин гушансын,
Мүң түменлик аты бар.
Душман ондан үйшенсин.

* * *

Мениң жигим Кейкерен,
Кейиклерин көкерен,
Сув башында жоцкаран,
Аш башында кейкерен.

* * *

Мениң жигим ягшыдыр,
Ал паласың нагшыдыр,
Бир агасы түйдүкчи,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Мениң оглум ат гетир,
Ат үстүнде бек отыр,
Атланып ава гитсе,
Кейик, гулан көп гетир.

* * *

Мениң оглум гоч йигит,
Экер багында чигит,
Атланып ава гитсе,

Ызында сегсен йигит,
Сегсен йигит нөкери,
Чекер жүлге ёкары,
Векил дайысы болса,
Бир сүри гойны болса,
Чендириң дүз ериңде,
Бир йыллык тойы болса,
Аллей, балам, аллей-ей.

* * *

Мениң оглум турупдыр,
Окун-яйын гурупдыр,
Газаба чыкан душманың
Гурсагындан урупдыр.

* * *

Мең жанымың аягна,
Ёлда тикен урмасын-а.
Гөзи гара бенделериң,
Гөзи шуңа дегмесин-ә.

* * *

Мерген болуп гуш урсаң,
Дагдан кейик дүшүрсең,
Дүйә йүкләп гетирсең,
Кебап эдип биширсең.

* * *

Мөмин гушуң баласы,
Кайдан гөзләр энеси,
Гаяң башы гаралса,
Гайгыдадыр энеси.

* * *

Мүйнсүзиң мүйни болмаз,
Гүңүлиң гөвни болмаз,

Өз гүнүм өтмек үчин,
Гүнүм оглы, хувва-хув.

* * *

Овадан-а, овадан,
Сув чекерлер говадан,
Хер ким шуны сөймесе,
Чыкып гитсин обадан.

* * *

Оглум ады Якупдыр,
Даглар бәрсин бакыпдыр,
Ярын берен йүзүгин,
Бармагына дакыпдыр.

* * *

Оглум гелйәр иймишден,
Гол дүвмеси күмүшден,
Өз оглума өй тутжак,
Болан багы күмүшден.

* * *

Оглум, йүзүң ак болсун,
Гарынжыгын док болсун,
Душманларың гаргынып,
Жаныңдан ырак болсун.

* * *

Оглан диен бир гүлдүр,
Гүле гонан билбилдир,
Билбил диен бир гушдур,
Билбил овазы хошдур.
Хувва-хув.

* * *

Оглан диен бир гүлдүр,
Шаму-сәхер билбилдир,

Атаң-энең бир гулдур,
Гуллыгына кайылдыр.
Хувва-хув.

* * *

Оглан болан хер түйсли,
Дессембил, гавун ыслы,
Ак сакгычдан сорулан,
Гүл япракдан өрүлен.

* * *

Огланым гоша гидер,
Агасы ише гидер,
Гошдан ядап геленсоң,
Гөзләп дең-душа гидер.

* * *

Огланым овлак бакар,
Овлагның алны сакар,
Гүнортан сүрүп гелип,
Чешмеден сува якар.

* * *

Оглум, оглум, ал таны,
Йигитлериң солтаны,
Өз ярыны гөренде,
Болсун онуң гурбаны.

* * *

Оглум, ушагың болсун,
Кендир гушагың болсун,
Башга малың болмаса,
Бирже эшегиң болсун.

* * *

Отурсын-а, отурсын,
Элине йүзүк өтүрсин,

Акжа кечәң үстүнде,
Гайма гаяп отурсын.

* * *

Отурып турана гурбан,
Мейлис гурана гурбан,
Мейлисиниң ичинде,
Эзиз жана мең гурбан.

* * *

Өйүң ак болсун, балам,
Душман ёк болсун, балам,
Сана каст эден залым,
Сермениң галсын, балам.

* * *

Өз илиниң эсең,
Өймүң күмүш сөсең,
Сөвер яры геличә,
Сөер отыр энең.

* * *

Өрдек көллерде болар,
Лачын чөллерде болар,
Гөзи ёлларда болар,
Хувва, балам, хувва-хув.

* * *

Пейвент эрик шәнги,
Энесиниң ләлиги,
Гара гөзүм, Дөвран жан,
Сени хувва эдейин.

* * *

Режеп жана атланар,
Атына ганат бекленер,

Атып гушун алянча,
Бедев аты сакланар.

* * *

Саг боланың бир ягшы,
Халы-паласың нагшы,
Бойны Бухар гамышы,
Диши Үргенч күмүши,
Аллалайын, бал кәбәм,
Хувдүләйин, жан балам.

* * *

Саглык дилән огланым,
Беглик дилән огланым,
Гелнежесине гелип,
Яглык дилән огланым.

* * *

Садага садык болайлы,
Ашыңа гатык болайлы,
Өйүңе мыхман геленде,
Хеззет эдип дурайлы.

* * *

Салланчага салайын,
Балама гурбан болайын,
Балам, башың агырса,
Дердиңи өзүм алайын.

* * *

Салланчагың багындан,
Томашалы чагындан,
Айланып бага гирсең,
Гүл ачылсын сагындан.

* * *

Салланчагың батлыдыр,
Эжең гөзел датлыдыр,

Ысың гүллере меңзәр,
Сесиң билбиле меңзәр,
Сөзүң эшинден гызлар,
Дәли-порхана меңзәр.

* * *

Сары сандык нә герек,
Сабын салмана герек.
Элиң ювмана герек,
Хуввa-хув, жаным хув.

* * *

Сары гейип салланан,
Бегрес гейип белленен,
«— Йигит чыкдым, ине» дийи,
Какасына дилленен.

* * *

Сайят гушлар баласы,
Гаядадыр энеси,
Даг башыны ел алса,
Гидер гайга энеси.

* * *

Сен аркамың хонбасы,
Сүйр депәмиң гупбасы,
Өз багрыма басаным,
Өз бойнумдан асаным.

* * *

Сен дурсаң бесдир маңа,
Дүнйә дүрсдүр маңа,
Сен болмасаң, жан балам,
Дүнйә хебесдир маңа.

* * *

Сонам, Сонам солларда,
Сонам гезер чөллерде,

Сачлары аркасында,
Йүзүп гезер көллерде.

* * *

Сүйтден сүйжи гөреним,
Сүйтден гаймак сүзеним,
Ая, гүне баканым,
Адына алма даканым.

* * *

Сен гөвнүмиң хошы сен,
Өмрүмиң ёлдашы сен,
Дурмушымың сәхери,
Арзувларың гушы сен.

* * *

Сен мениңки дийр мен,
Гаш билен гөзүм дийр мен,
Гараңкы гижелерде,
Сөнмез чырагым дийр мен.
Хуввa-хув.

* * *

Сөйүп-сөйүп отурсам,
Сөйгүлерин етирсем,
Сөйүнхан атлы обадан,
Сөйгүли гелин гетирсем.

* * *

Сув ичиниң сүлүги,
Сүңк ичиниң йилиги,
Ай ичиниң арсланы,
Гүн ичиниң гөвхери.

* * *

Сув башында сув аты,
Агам мүнер Гыраты,

Ата мүнүп угранда,
Гөроглы бег сыраты.

* * *

Сувда битер сув аты,
Дурды ханың сураты,
Агшам гидип, гич гелер,
Огланларың какасы.

* * *

Сувда битер сув оты,
Баллым мүнер Гыраты,
Гыратының сәкили,
Мүнсе ойнар кәкили.

* * *

Сәхер саяк жан гелйәр,
Алма яңак жан гелйәр,
Сәхер саякларындан,
Ел урсун габакларындан.

* * *

Той тутгун, ил йыгылсын,
Атаң саңа гувансын,
Гарып энең дашындан,
Еди ёла айлансын,
Хувва-хувва, хув-хув.

* * *

Токайда ат баглан,
Ат аланыңа дөнейин,
Душман келлесин кесип,
Белленеңце дөнейин.

* * *

Укусындан оянар,
«Эже» дийип кәйнер,

Энеси элне алса,
Гүл дек болуп сөйүнер.

* * *

Хай күнжег-ә, хай күнжек,
Мүнен аты тай күнжек,
Басым етер яшына,
Гошун йыгнап дашына.

* * *

Ховада газлар гезер,
Сувда соналар йүзер,
Эли гоша түпенли,
Мерген кастында гезер.

* * *

Хувва-хувва, хүввәси,
Хүвдүлесин энеси.
Хүвдүләмде ятмаса,
Көтек исләр келлеси.

* * *

Хүв дийдим, дүшдүм ёла,
Бакманам сагдан сола,
Сагдан сола баканлар,
Дөнүп гелмез бу ёла.

* * *

Хүв дийдим, хүвди янды,
Өмрүм бейхуда янды,
Мениң чекен ахымдан,
Балыклар сувда янды.

* * *

Хувва-хувва, хув сени,
Арык саклар сув сени,

Хайсы багың гүли сең,
Гүл яprагың совсаны.

* * *

Хувва-хувва, жан оглум,
Хуввалапжык ятырын,
Эжең ишден гелйәнчә,
Өзүм үврәп отырын.

* * *

Хувваласам вагтыдыр,
Сынан солтан тагтыдыр,
Чык үчеге, бак ёла,
Дайың гелжек вагтыдыр.

* * *

Хувваләйин ак бәбек,
Арзувларың пәк бәбек,
Атаң ава гидендир,
Энең сува гидендир,
Тә гелйәнчә ят бәбек.

* * *

Хүвди дийсем өзүңе,
Укы гелсин гөзүңе,
Укудан оянанында,
Гулак гойгун сөзүме.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв балам,
Эл-йүзүни юв балам,
Ювнуп акжа болсаң,
Боларсың ак гув балам.

* * *

Хүвдиниң багында бол,
Айланыл сагында бол,

Гыш гүнлериң яз болар,
Ярың гужагында бол.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв гушлар,
Бу гушлар кайда гышлар?
Бу гушларың энеси,
Барып Багдатда гышлар.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв гушлар,
Гушлар нireде гышлар?
Адыны билмез дервүшлер,
Сәхер туруп хүвдүләр.

* * *

Хүвди, хүвдуси гелсин,
Ятса укусы гелсин,
Укусындан оянса,
Дайы-дайзасы гелсин.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв оглан,
Туруп харман дөв оглан,
Эжең арып геленде,
«Арма!» дийгин, хүв оглан.
Хувва-хув.

* * *

Хүвди, хүвди, хүв оглан,
Тур аяга, йөр оглан,
Энең ядап гелипдир,
Ал-да, сувдан бер оглан.

* * *

Хүвди, хүвди хүвленер,
Сувда балык көвленер,

Балык дийип тутаным,
Йылан болуп товланар,
Хувдулесем мен сени,
Аллаласам мен сени.

* * *

Хувди, хувди, хув Алы,
Сен-э дунйэниц малы,
Сенщ чекгэц ысгасам,
Гуллериц ысы ялы.

* * *

Хувди, хувди хувленсин,
Акар сувлар булансын,
Мениц оглум Акмырат,
Ярыц зулпи товлансын.

* * *

Чай башы чакмак даш.
Алтын йурек, говхер гаш,
Эзиз балам, Эзиз жан,
Несип этсин узак яш.

* * *

Чарва кэри гечмекдир,
Гул мырады гачмакдыр,
Дидэм тойлара барса,
Иши пуллар сечмекдир.

* * *

Чарыгма бак, чарыгма,
Чайда ковар гызлары,
Долагна бак, долагна,
Доландырар гызлары.

* * *

Чапак-чапак эллери,
Агырмасын голлары,

Агырса-да агырсын,
Агасыныц тоюнда.

* * *

Чешмелерден сув акар,
Дидэм атыны якар,
Обаларыц гызлары,
Шона огрынча бакар.

* * *

Шайы бардыр баламын,
Тайы бардыр баламын,
Гулден нэзик голунда,
Яйы бардыр баламын.

* * *

Шетдалыныц шэниги,
Гул нахалыц гэмиги,
Атланып деррев тутар,
Гаракчыны, донуги,
Батыр балам, хувва-хув!

* * *

Ышгында ат чапайын,
Тоюна челпек япайын,
Хан тойлары тутдурып,
Алтын габак атайын.

* * *

Эжесиниц жаныдыр,
Койнегиниц янидыр,
Тойда тумар багыдыр,
Гышда гейжек донудыр.

* * *

Элинден-э, элинден,
Элиндэки пилинден,

Айлап тутан чилинден,
Эҗеси айлансын өзүнден.

* * *

Эли эпмек чөрекли,
Дашы халы йүрекли,
Мениң баллым, ак ләлик,
Хемме иле герекли.

* * *

Эллери-хә, эллери,
Агырмасын голлары,
Агалары той этсе,
Хызмат этҗек гүнлери.

* * *

Эллери эллеринде,
Биллери биллеринде,
Чөкдериң чөллеринде,
Мунуң ялы хош сурат,
Асла болмаз иллерде.

* * *

Эллери эллеринде,
Сыплары биллеринде,
Мениң жигим сув тутса,
Яңгалаң дүзлеринде.

* * *

Эллеринде эл яглык,
Биллеринде бил баглык,
Гиже ятмаз эҗеси,
Элмыдама оялык.

* * *

Элимден ийминш алар,
Аркамдан йүкүм алар,

Он-он бәш яша барса,
Бир гүн алнымдан дирәр.

* * *

Энары-ха, энары,
Ойнап барсам кенары,
Башындакы бөрүги,
Эҗесиниң хүнәри.

* * *

Ягты дүнйәниң яры,
Ялан дүнйәниң бары,
Гызларың хырыдары,
Гара гөзли балам, хув.

* * *

Ягшы сөзлер дилинде,
Гызыл алма элинде,
Дидәми гөрен гызың,
Яглыҗагы билинде.

* * *

Ят, яныңа етейин,
Махмал дүшек япайын,
Укласана, бал гузым,
Сени хувва эдейин.

* * *

Яшында-ха, яшында,
Яшыл тахя башында,
Агасы өй тутанда,
Еңгелери дашында.

* * *

Яшлыкдан яш боланым,
Өйне мыхман боланым,

Илде халан гызыны,
Өз элине аланым.

* * *

Ёрга атың дерлесин,
Дөвлет сана орнасын,
Сана гелен белалар,
Дага-даша яйрасын.

* * *

Ёрга ябы йөришли,
Бедев атлы турушлы,
Мениң дидәм бал Гурбан,
Узын бойлы, йөришли.

БЕЙИК ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯСЫНДАН СОҢ ДӨРЕДИЛЕН ХУВДУЛЕР

Агаларың гахрыман,
Партия берсе перман,
Олар хем Ватан оглы,
Космосда гоймаз арман.
Хувва-хув.

* * *

Агачлар бар гетирсин,
Гушлар хабар гетирсин,
Арма гиден какаңы,
Шу гүн бизе етирсин.

* * *

Айланайын адыңа,
Етгин гөвүн шадыңа,
Зарпчы болуп ишлегин,
Даг йыкылсын бадыңа.
Хувва-хув.

* * *

Айланайын аклыңа,
Вепалы бол халкыңа,
Вейран эдер душманы,
Мүнсе полат машына.

* * *

Ак гуш болуп уч балам,
Гарагумда дүш балам,
Гарагум каналындан,
Гана-гана ич балам.

* * *

Акжа баллым ягшыдыр,
Йүрежигмиң нагшыдыр.
Радиода какасы,
Айдым айдян багшыдыр.

* * *

Акжа билекли баллым,
Хурма елекли баллым,
Окап инженер болса,
Хеммә герекли баллым.

* * *

Айлананым кичикдир,
Бойнундакы моңжукдыр,
Сен гидерсиң окува,
Энең халы ничикдир.

* * *

Айланар-а, айланар,
Класында сайланар,
Мениң эзиз доганым,
Сапага тайярланар.

* * *

Алла-алла ар болар,
Бойны гоша нар болар,
Менің жигим Жеренжик,
Улалса гахрыман болар.

* * *

Аллай-аллай алашар,
Акжа көйнек яращар,
Баллым шәхере барса,
Рус дилинде сөзлешер.

* * *

Аллай-аллай алланчак,
Сув кенары тайганчак,
Баллым мугаллым болса,
Әхли оба гуванжак.

* * *

Аллай-аллай арамы,
Бер моллана саламы,
Большевиге гуллукчы,
Язар дөвет-галамы.

* * *

Аллай-аллай эдейин,
Сенсиз нирә гидейин,
Баллым билен ишден соң,
Бага гезим эдейин.

* * *

Аллай-аллай эл битер,
Гарагумда гүл битер,
Баллым билин гушаса,
Экин экер, бол битер.

* * *

Аллай-аллай алмалы,
Эжесин ише салмалы,
Эжеси ишден геленде,
Баллың гөвнүн алмалы.

* * *

Аллан-аллан ал пери,
Ачылар асман сыры,
Байрам жан ая учанда
Янсын душманың багры.
Хувва-хув, оглум, хув!

* * *

Аллан-аллан алмасын,
Багың гүли солмасын,
Советлериң үстүне,
Пәли яман чозмасын.

* * *

Алма берсем ал, жигим,
Дадып гөрсем бал жигим,
Еди яша бараңда,
Окамага бар, жигим.

* * *

Аллан-аллан ашыңа,
Болсам гурбан башына,
Гитсең Гызыл Гошуна,
Гала болсаң дашыма,
Арзы-халым етирсең,
Большевик ёлдашыңа.

* * *

Арча бар-а, арча бар,
Арча үстүнде серче бар,

Менин жигим улалса,
Гахрыман эсгерче бар.
Хувва-хувва, хув-хув.

* * *

Асмандадыр айымыз,
Мекдепдедир пайымыз,
Бирже чүйи товласак,
Тайынжакдыр жайымыз,
Мениң жигим алым бор,
Өз ишине гайым бор.
Хувва-хув!

* * *

Бага гирели, жигим,
Чемен богалы, жигим,
Эзиз сердар Ленине,
Элтип берели, жигим.

* * *

Баллым гулагын герди,
Үч яшында гүр берди.
Бу дурмушы партиям,
Баллыма совгат берди.

* * *

Баллымың мөле гөзи,
Набатдан сүйжи сөзи,
Парахатлык угрунда,
Элмыдам тайяр өзи.

* * *

Баллым еди яшында,
Ойнар школ дашында,
Дакынса галстугы,
Пионер нышан дөшүнде.

* * *

Баллым ишләси гелер,
Арман, ушласы гелер,

Исленмедик душманың
Гарнын чишләси гелер.

* * *

Баллым гушуң баласы,
Бакжададыр энеси,
Ак пагтаны көп йыгар,
Шу баллымың энеси.

* * *

Баллым батыргай, алчак,
Яп сувлары буланчак,
Говачалар бой алар,
Шахасы бор салланчак.

* * *

Баллым асла өлмесин,
Экен гүли солмасын,
Ватанмыза фашистлер,
Инди гайдып чозмасын.

* * *

Билим алып гелжекде,
Алым бол-да өс, оглум,
Ыхлас билен ишлесең,
Болар гөвнүм хош, оглум.

* * *

Боюна жан, боюна,
Ил йыгнанар тоюна,
Бир мензилден гыгырып,
Машын гелер тоюна.

* * *

Гара гөзүң гарасы,
Бизде Ильич чырасы,

Кынчылыклар ёк болуп,
Аңсатлашар барысы.
Улалансоң шу көрпәм,
Усса болар биргеңси.

* * *

Гурбан, гурбаның болсун,
Большевик дайың болсун,
Гүр баглы өз обанда,
Уллакан жайың болсун.

* * *

Гушагым-а, гушагым,
Йүпекдендир гушагым,
Мекдеп вагтың болупдыр,
Ал букжаны көшегим.

* * *

Гүлер йүзи ай ялы,
Гара гашы яй ялы,
Парашютлы асманда,
Балам ягян гар ялы.

* * *

Гүнлер өтер, ай өтер,
Гызлар бипервай гечер,
Баллым мекдебе гатнап,
Диллеринден дүр сечер.

* * *

Гызлар докма докаяр,
«Помбархат алжак» дийип,
Мениң Дүнйәм окаяр,
«Космонавт болжак» дийип.

* * *

Гызыл байдак парладып,
Машыныңы тарладып,

Гагарин дек уч, жигим,
Асман сырын ач, жигим.

* * *

Дай атанда ялбырап,
Отурарын сач дарап,
Йыгыма гитжек чагым,
Баллымам гидйәр йөрәп.

* * *

Ёвуз гүнлер ят болды,
Гамлы гүнлер шат болды,
Мең баламың агасы,
Дүнйәде уссат болды.

* * *

Ёкары зыңдым алманы,
Агам сүрйәр «Волганы»,
Барың айдың дүнйәме,
Чалдырсын лаңнараны,
Хувва-хув!

* * *

Жигим гызыл гүл экер,
Суварар-да чил чекер,
Етишдирен гүлүни,
Байрамда алып чыкар.

* * *

Жигим окув яшында,
Тахясы бар башында,
Гүндиз багда ойнаса,
Китап окар дүйшүнде.

* * *

Жигимиң ак голлары,
Асфальт дүшек ёллары,

Машынлы пагта чексе,
Рулдадыр эллери.

* * *

Җигим мәхрибан йигит,
Батыр, гахрыман йигит,
Гызыл Гошуна гитсе,
Ызында сегсен йигит,
Сегсен йигит сердары,
Обамыз хырыдары.

* * *

Ишигмизден сув акды,
Чөллери сува якды,
Җигим оца гуванып,
Кенарына гүл экди.

* * *

Ишигмизде дерек бар,
Хейя, балам, хейя, хей,
Сачагмызда чөрек бар,
Хейя, балам, хейя, хей.
Гапымызда машын бар,
Хейя, балам, хейя, хей.
Шофёр болуп сүрүбер,
Хейя, балам, хейя, хей.

* * *

Ише барар ат билен,
Абрай алар ат билен,
Бол хасылы газанып,
Таналар шөхрат билен.

* * *

Йыл доланар, ай гечер,
Менің оглум улалар,

Шонда Гагарин болуп,
Космос тая ёл салар.

* * *

Медениетің нуры сен,
Багтлы чаган бири сен,
Азат болан халкымда,
Солмаз гүлүң бири сен.

* * *

Менің баллым ат гетир,
Айрапыланда бек отыр,
Ерден асмана учса,
Айың суратын гетир.

* * *

Менің жигим герекли,
Эли петир чөрекли,
Нирэ гитсе чекинмез,
Ол комсомол йүрекли.

* * *

Менің жигим гылыклы,
Бойны гызыл яглыклы,
Ирден мекдебе баряр,
Депдери дөрт, бәшликли.

* * *

Менің баллым ягшыдыр,
Халы-палас нагшыдыр,
Бир агасы агроном,
Бир агасы багшыдыр.

* * *

Менің жигим бал ялы,
Сайраяр билбил ялы,

Окув билен башагай,
Бир эйҗеҗик гүл ялы.

* * *

Мениң җигим окап йөр,
Окадыкча бекәп йөр,
Бәшлик баханы алып,
Хезил эдип бөкүп йөр.

* * *

Мениң җигим турупдыр,
Окун-яйын гурупдыр,
Пәли азан фашистиң,
Гурсагындан урупдыр.

* * *

Мениң баллым яшасын,
Дагдан армыт дашасын,
Он бәш доганың бири,
Сылар Ваня, Сашасын.

* * *

Мениң җигим улалсын,
Космосы эле алсын,
Гагарин, Комаров дек,
Ер шарына айлансын.

* * *

Мениң доганым Аман,
Душмана саляр думан,
Ёлумыз хак болансоң,
Ынжегмизе ёк гуман.

* * *

Мениң оглум атлыдыр,
Большевикден хатлыдыр,

Төз гыпар, габак какар,
Шейле бир кувватлыдыр.

* * *

Мекдебе гатнап башлар,
Айлар, гүнлер, хер хепде,
Маркс, Ленин тәлимин,
Окап алар мекдепде.

* * *

Мерген болуп гуш урсаң,
Дагдан кейик дүшүрсең,
Дүйә йүклән гетирип,
Кебап эдип биширсең,
Мерген балам, хувва-хув.

* * *

Оглум окув яшында,
Зехини бар башында,
Элине китап алса,
Хемме оглан дашында.

* * *

Оглум пионер болар,
Пәлван болар, нер болар,
Харбы тәлими алып,
Батыр офицер болар.

* * *

Окасын баллым мениң,
Бу ширин диллим мениң,
Окап мугаллым болса,
Бегенер баллым мениң.

* * *

Окап гелер огланлар,
Гүлүп гелер огланлар,

Баллым өсер бой алып,
Хер гүн сапалы гүнлер.

* * *

Он бәш гызыл гүлүмизде,
Мекдеплер кән илимизде,
Өвшүн атып үлпүлдешйәр,
Гүл дессеси элимизде.

* * *

Өз оглумың чып-чыны,
Жүбүсинде дал чыны,
Улалып мекдеп гидер,
Якар душман ичини.

* * *

Пәлванлык сыны сенде,
Азатлык кәни сенде,
Шадыянлык дүнйәси,
Шөхраты-шаны сенде.

* * *

Салманың аркасында,
Гүл эксем якасында,
Өвшүн атсын нагышлар,
Айжаның якасында.

* * *

Сан өврener шу балам,
Хат өврener шу балам,
Көчә чыкып гезенде,
Эжеси гурбан балам.
Хувва-хув!

* * *

Теженде боссан болар,
Дагда гүлүстан болар,

Ишде эдермен болар,
Женде гахрыман болар.

* * *

Ханы балам, турсана,
Ок-ярагың гурсана,
Вьетнамлы достларына,
Гит-де көмек берсене.

* * *

Хувва-хувва, ят, балам,
Гызыл гүле бат, балам,
Эзиз Ватан гойнунда,
Өс хемише шат, балам.

* * *

Эжең пендин ал, балам,
Ирден туруп гел, балам,
Гүл Ватаны горалы,
Автоматың ал, балам.

* * *

Энең-атаң зарпчыдыр,
Сылаг аларлар эрте.
Алан маталарындан,
Тикип берерлер күрте.
Хувди, балам, хувва-хув.

* * *

Эллерден-э, эллерден,
Башына гысдыр гүллерден,
Ак мекдебе кән гатнап,
Өврен энче диллерден.

* * *

Шыгшыл-шыгшыл агачлар,
Онда гизленер гушлар,

Баллым акҗа кагыза,
Ленин дийип ат язар.

* * *

Ятса ятасы гелер,
Ятып укусын алар,
Сагат бәш боланда,
Ишден какасы гелер.

* * *

Яп ичинде сув акар,
Тырасында от чыкар,
Дөшүне орден дакар,
Багтлы балҗам, хуввa-хув!

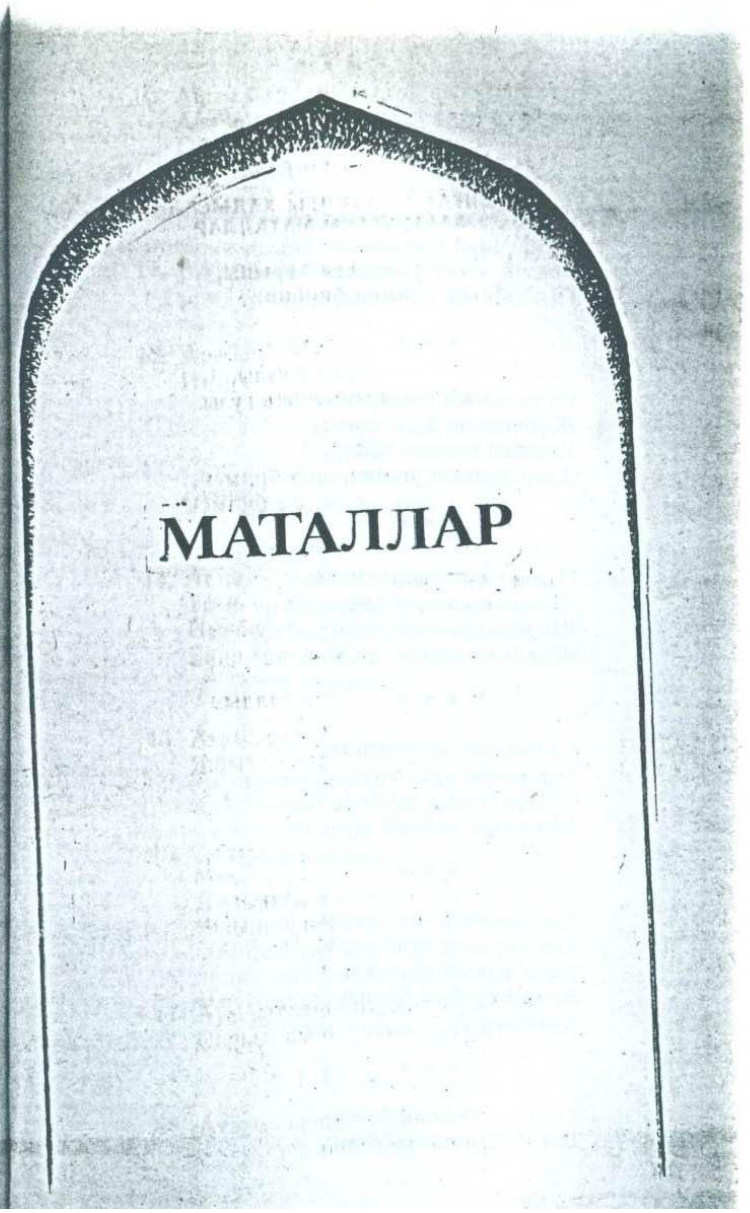

ТЕБИГАТ ВЕ ТЕБИГЫ ХАДЫСАЛАР ХАКЫНДАКЫ МАТАЛЛАР

1. Агшам сепдим дарыны,
Эртир гөрмен бирини.

* * *

2. Агыл долы акжа гузы,
Эртир турсам, ёкжа гузы.

* * *

3. Агыр халым кака билмен,
Овнук дашын дөке билмен

* * *

4. Ак товук,
Кетеги совук.

* * *

5. Ак гүжүгим ёлда галды.

* * *

6. Ак инер чөкмесе,
Боз мая гаймаз.

* * *

7. Ак монжугым үзүлди,
Ере бака сүзүлди.

* * *

8. Ак сандыгым ачылды,
Ичинден нур сачылды.

* * *

9. Ай билен гелер,
Гүн билен гидер.

* * *

10. Айым бар,
Ай бендим бар,
Он ики хейкел
Бир бендим бар.

* * *

11. Ала гечим дула яшшар.

* * *

12. Араба йөрәр, ызы ёк,
Йылгын янса, көзи ёк.

* * *

13. Асманың күпүси дүшди,
Күпининң дүйби дүшди.

* * *

14. Асты—тагара,
Үсти—минара,
Йүз мүң сечеги бар,
Бири гүл-лөле.

* * *

15. Атамың атасы,
Яшыл якасы.

* * *

16. Атамың атасы,
Мекан тутасы,
Дайымың ибереи
Яшыл якасы.

* * *

17. Атасы атланянча,
Оглы базара барар.

* * *

18. Атасы эгри, оглы ёрга.

* * *

19. Аппак сачак,
Гүнден гачак.

* * *

20. Ахан-ахан, аханы,
Гезер мүлки-жаханы,
Гелер мундан гөчмәге,
Эти ёк хем-де ганы.

* * *

21. Аяксыз, элсиз—сурат чекер.

* * *

22. Балкан дагың башындан,
Балык гечип баря-ла!
Өйкен-багры сүйренип,
Гөз-яш эдип баря-ла!

* * *

23. Бар—бар аяклым,
Барсын аяклым.
Йүвүрсе етдирмез,
Елкен аяклым.

* * *

24. Бар ёргам-а, бар ёргам,
Гара гөрсе үйтгемез,
Өлең гөрсе үркмез.

* * *

25. Батыр билен гулажа,
Мыдам гезер билеже.

* * *

26. Бага сейран эденде,
Гөрдүм кырк секиз гүллери.
Дайыма ёлдаш болан,
Ол дөрт дену-душ хайсыдыр?

* * *

27. Башы—дагда,
Аягы—көлде.

* * *

28. Биз-ә биздик,
Биз он ики гыздык,
Бир тагтда йыгылдык.
Дең өңүнден ёк болдук.

* * *

29. Бир агачда он ики шаха,
Хер шахада отуз япрак.
Хер япракда бир гүл бар.

* * *

30. Бир агажым бар он ики шахалы,
Хер шахасы отуз япраклы,
Япракларның бир йүзи—ак, бир йүзи—гара.

* * *

31. Бир азажык мавужа,
Деген ери авужа.

* * *

32. Бир азажык, мунянжак,
Гуйругындан тутдурмазак.

* * *

33. Бир гөрсем, бар,
Бир гөрсем, ёк.

* * *

34. Бир гушум бар тезленер,
Учдукча экезленер,
Чалт учуп, хаял йөрәр,
Башын эгип, дик гарар.
Учуп-учуп ядансон,
Гонуп, болар зым-зыя,
Билдим эртир гиденсон,
Өймүзе гонмуш бу-я!

* * *

35. Бир достум бар, өз габрыны өзи газар.

* * *

36. Бир достум бар, даглара гелер-гидер.

* * *

37. Бириксе, гүйменҗәм,
Даргаса, гиҗәм.

* * *

38. Бир керсен гатыгым бар,
Ил-гүне етигим бар,
Бир керсен сүйдүм бар,
Ил-гүне битигим бар.

* * *

39. Бир этек ашыгым бар,
Ичинде топазым бар.

* * *

40. Бир инер билен бир мая,
Айланды гирди чая.

* * *

41. Бир тогалак дашы бар,
Алтындан ёлдашы бар,
Оны билен йигидиң
Акыл билен хушы бар.

* * *

42. Бир чанак гатык,
Элеме етик.

* * *

43. Бир чанак сүйт,
Элеме дүйт.

* * *

44. Гара атым гаран дур,
Гызыл атым ялап дур.

* * *

45. Гайрадан гелйән боз бугра,
«Боз бугра» дийп айтдылар,
Бурунлыгы—чиг йүпек,
«Тутдурмаз» дийп айтдылар.

* * *

46. «Гал» дийсең галанок,
Эмма йөрәп биленок.

* * *

47. Гарры мамам паласын какяр.

* * *

48. Гидер отыр ызы ёк,
Даянмага дызы ёк.

* * *

49. Гөк дүвүнчеге дүвүп,
Гөге салам ибердим.

* * *

50. Гөк көйнеге көз гойдум.

* * *

51. Гөкден дүшер гымыр-гымыр,
Ере дүшер, халка демир.

* * *

52. Гөкже күррәм гитсе гелмез.

* * *

53. Гөмсем—гөмүлмез,
Чапсам—чапылмаз.

* * *

54. «Гөчи чекме, гөч» дийипдим,
«Сен көлегә геч» дийипдим,
«Көлегеде ятмасаң —
Бар, гөзүмден уч!» дийипдим.

* * *

55. Гөрүлмедик фабрикде эл дегмедик ак мата,
Эле алып серетсең, йылдызың шеклин тута,
Метр алып өлчесең, метре гелмез мата.

* * *

56. Гудрат билен боландыр,
Ярым яшда доландыр,

Эҗиз дүшүп барярка
Кувват танын гелендирь

* * *

57. Гызылжа күррәм хыззын атарь,
Хыззын атмаса, яшнак батар.

* * *

58. Гызыл өкүз ятан ерында от битмәз.

* * *

59. Гыр ат билен гара атым,
Бир—бирининъ ызында.
Бир—бирини ковалар
Жүмле әлем гөзүнде.

* * *

60. Гышда эрәр,
Язда доңар.

* * *

61. Гелмесем — чагырярлар,
Гелсем — гачярлар

* * *

62. Дагдан гайдар, гыгырарь
Ёл боюна сыгырарь,
«Астын-үстүн этдим» дийиъ
Ёлбарс кимин багырар.

* * *

63. Дагдан гелер даг кимин,
Голлары пудак кимин,
Эгилер сув ичмәге,
Багырар овлак кимин.

* * *

64. Дашдан гөрсең, ялдыр-ялдырь
Яшна барсаң, акжа балдырь

* * *

65. Дашдан гөрсең, йылдыр-йылдырь
Яшна барсаң, гуллы зынжыр.

* * *

66. Дашдан гөрсем элесләр,
Етдирмез ара ковма,
Аяжыгмы такыр алды,
Жаным пыяда ковма.

* * *

67. Дона бүренмез,
Гөзе гөрүнмез.

* * *

68. Дөрт ишик гөрдүм бир өйде, эй хеким,
Хер ишикде үч гыз отырмыш мүдим.
Хер гыза бермиш отуз огул
Хер огул башында бөш дессе гүл.

* * *

69. Дөрт окарам хап-да-хап,
Бирин ач-да, бирин яп.

* * *

70. Дүйн өйлән-ә, дүйн өйлән,
Атым гитди дүйн өйлән,
Аягында ал танап,
Сүйрәп гитди дүйн өйлән.

* * *

71. Ер гөтермез гөк өкүз,
Билмен нәче яшында.
Өркүз хем сүтүнсиз,
Гөр, нә хесер башында.

* * *

72. Елкенлә етдирмез,
Етдирсе-де тутдурмаз.

* * *

73. Елкенли етмез ызындан,
Жылавбаз тутмаз дызындан.

* * *

74. Ёла сыгмаз ёгын гыз,
Ат гөтермез агыр гыз.

* * *

75. Ёл үстүнде дуран дерек,
Хеммәмизе дең герек,
Бир мивеси аҗы оң,
Бир мивеси сүйҗи оң.

* * *

76. Җансыз зат ер газар.

* * *

77. Ики атым айланяр,
Ол бири ыза галяр.

* * *

78. Ики дери — дең дери,
Оны билмедик адам
Әлем-или бермели.

* * *

79. Ики мүче дең йөрәр,
Өлмәи яшар,
Бирси гарк болса,
Бириси бошар.
Бириси газ сыпатлы,
Бириси гарга сыпатлы,
Он ики ерден дүйп уран,
Кырк секиз ганатлы,
Үч йүз алтмыш богны бар,
Мүң секиз йүз дәнеси.

* * *

80. Ики тәрим дес-дең.

* * *

81. Ики халым, гиң халым,
Икиси-де дең халым.

* * *

82. Хов йүпег-ә, хов йүпек,
Өңүн башлар гөк йүпек.

* * *

83. Йөрәр—йөрәр ызы ёк,
Даянмага дызы ёк,

Өермәге оглы ёк,
Чыкармага гызы ёк.

* * *

84. Йүк үстүнде ярты чөрек.

* * *

85. Көлегесиз гол ашар.

* * *

86. Көлегесиз гол ашар,
Дабарасыз даг ашар,
Дүшелгелерде дүшмез,
Гоналгаларда гонмаз.

* * *

87. Көр дүе өйүң дашындан айланар.

* * *

88. Кувваты—ел, өлүми — сув.

* * *

89. Мен гачярын, ол ковяр.

* * *

90. Мундан урдум гылыҗы,
Арапда шаңлар бир уҗы.

* * *

91. Мундан урдум гылыҗы,
Бухардан чыкды бир уҗы.

* * *

92. Мен бир аҗдарха гөрдүм,
Башында дөрт шахы бар.
Хер шахының башында
Үч гыз, отуз оглы бар.

* * *

93. Ол гитсе, галарлар,
Хемме җандар арманлы.
Докуз богундан гечип,
Гелер эли дерманлы.

* * *

94. Он ики ерден дүйн урар,
Кырк секиздир ханасы,
Үч йүз алтмыш богны бар,
Мүң секиз йүз дәнеси.

* * *

95. Отда—янмаз,
Сувда — батмаз.

* * *

96. Отсуз гыздырар.

* * *

97. Оюп алдым, ызы ёк.

* * *

98. Өйкүнжең ёлдашым бар,
Эденими этжек боляр.

* * *

99. Өйүң дашында ярты ялак.

* * *

100. Өй үстүнде ушак даш.

* * *

101. Өй гапдалында ики тут,
Бири өл, бири гуры.

* * *

102. Палтасыз усса агачсыз көпри салар.

* * *

103. Сен ирмесең, ол ирмез,
Сен арсаң-да, ол армаз.

* * *

104. Сүңксүз сопы ер газар.

* * *

105. Сүйтден дуры,
Пагтадан ак.

* * *

106. Такыр ерде гайың ызы,
Оны танап байың гызы.

* * *

107. Табак долы гызыл нар,
Хетдиң болса, биржи яр.

* * *

108. Тумара дүвме дүздүм,
Енсе яны шелпели.

* * *

109. Тес-тегелек гызыл даш,
Жүмле-жахан өңдан хош.

* * *

110. Узын-узын ховайы,
Онданам узын ховайы,
Мүнмәге шахасы ёк,
Иймәге мивеси ёк.

* * *

111. Узын-узын улапар,
Ужы барып гум гапар.

* * *

112. Урсам, урланок,
Гөмсем, гөмленок.

* * *

113. Урсаң таяк етмейәр,
Ковсаң аяк етмейәр.

* * *

114. Учанда гөрүнмез, гонанда белли,
Сечмеден көпрәк, санатмаз өзи.

* * *

115. Үчи бизе ягыдыр,
Үчи женнет багыдыр,
Үчи йыгып гетирер,
Үчи дөрүп дагыдар.

* * *

116. Бири сепер,
Бири ичер.

* * *

117. Хемме жандар көп гысылар,
Өзи эмма билмейәр,
Шейле гысылып гезмеселер,
Тенде жаны дурмаяр.

* * *

118. Хун-хунара,
Дүйби гара,
Йүз мүң чечек,
Бир пыяла.

* * *

119. Херне гөрсем еринде,
Гиже-гүндиз ёл йөрәп,
Ене баксам еринде.

* * *

120. Хөтжедим хөтже болар,
Билменем, ниже болар,
Он ики юмуртгадан
Кырк секиз жүйже болар.

* * *

121. Хәки-хәки,
Гиже-гүндиз
Гезер нәки.

* * *

122. Чагыш-чагыш тебенди,
Не реңки бар, не зеңи.

* * *

123. Чанак долы сүйт ялы,
Шонсуз гижән дүйт ялы.

* * *

124. Чапраз дүвмәм язылар,
Гарацкыда дүзүлер.

* * *

125. Чат-чат эдер,
Ялмап гидер.

* * *

126. Чилт этди, чылтакдан ашды.

* * *

127. Шапырдың шаплар,
Гүпүрдиң гүпләр,
Мәкилер мәләр,
Ашыклар диңләр.

* * *

128. Шейле бир топ атылып дур, окы ёк,
Сечмелери сачылып дур, саны ёк.

* * *

129. Чапсаң — чапылмаяр,
Кессең — кесилмейәр.

* * *

130. Эгрем-буграм энеси,
Гөк ёргандыр чагасы.

* * *

131. Әлсиз-аяксыз, ишик ачар.

* * *

132. Энтек-энтек,
Миве тентек,
Энтежикден көпелер.

* * *

133. Эртир гелер, лейлетин,
Агшам гидер, лейлетин,
Гаража өйүң дашында
Халка гурар, лейлетин.

* * *

134. Эле алып болмаз,
Голтуга салып болмаз.

* * *

135. Яш вагтында орак ялы,
Орта яшда чөрек ялы.

* * *

136. Яны үстүнде ярты чөрек.

* * *

137. Янсыз суварар,
Адамсыз ягар.

* * *

138. Ялама яның йүзүнде,
Яшыл донлы гыз отыр.
Яш гүзының этини,
Яга булап ийп отыр.

* * *

139. Ялт-ялт эдер,
Ялман гидер.

* * *

140. Ятак долы йүн дүшек,
Мен алмага дүшек ёк.

АДАМ ВЕ ОНУҢ АГЗАЛАРЫ ХАКЫНДА МАТАЛЛАР

141. Агыл долы акжа гүзым,
Ганысын янсам, ёкжа гүзым.

* * *

142. Адамда бар, ады ёк.

* * *

143. Адыл диван — бир пайлашык,
Пархан-пархан, ара дашлык,
Кимсе одур, кимсе будур,
Хер ким өзүнкиден хошлук.

* * *

144. — Ак гуш, ак гуш,
Ниреден гелйән?

— Ганлы дерядан гелйән.
— Ганың-кокуң болмаса?
— Ярадан янындан гелйән.

* * *

145. Ацкар,
Ацкарда — тоцкар.
Тоцкарда — ала даг.
Ала дагда — гыя даг.
Гыя дагда — сүмме токай.
Сүмме токайда — сүцксүзже токлы.

* * *

146. Асты — гарчын,
Үсти — гарчын.
Арасында —
Гөк гөгерчин.

* * *

147. Асты — гая,
Үсти — гая,
Орта арасы —
Хамырмая.

* * *

148. Ачылмадык гөвреде,
Бичилмедик дон ятыр.

* * *

149. Ачылмадык сандыкда,
Дадылмадык бал ятыр.

* * *

150. Базарда сатып болмаз,
Терезиде чекип болмаз,
Балданам сүйжи.

* * *

151. Билмедик ниреден гелди,
Гичден соң пейда болды,
Ковуп ковмазлар болдук,
Ковсак-да ене гелди.

* * *

152. Бир азажык өзи бар,
Мүң гаража гөзи бар.

* * *

153. Бир алажа йүпүм бар,
Ниrэ узатсам етйэр.

* * *

154. Бир газыга бэш ат дацылгы дур.

* * *

155. Бир гол ичинде отуз ики жөвен.

* * *

156. Бир гузым бар сакаржа,
Меле сачын якаржа,
Агзыны ачып гөрсем,
Огланлардан токаржа.

* * *

157. Бир гуйының башында кырк гысырак,
Денишйэр-де гапышяр.

* * *

158. Бир көчәниң башында,
Тылла эер гашында,
Муны билен йигитлер
Пуз йигрими яшында.

* * *

159. Бир тамда отуз ики жансыз,
Бири-бирине ёлдаш.

* * *

160. Бир чынарым эгилмез,
Эгилсе-де дөвүлмез.

* * *

161. Бир энәниң он оглы,
Хеммесиниң ады бир.

* * *

162. Бойнумдакы алажа йүпүм,
Олсем-питсем айрылмаз.

* * *

163. Бэш кейик,
Бири-бириндан бейик.

* * *

164. Гайрадан гелйэн үч йүз газ,
«Ойны ягшы» дийдилер.
Үч бүкдүрме гыл ганат,
«Дини ягшы» дийдилер.

* * *

165. Гадырлы газнама,
Гылдан гала салдым.

* * *

166. Гара дашдан дөвлен гыйчак даш.

* * *

167. Гара догуп, ак болар,
Ак догуп, гара болар.

* * *

168. Гара чайырлы депе,
Ак мейдан.
Гара гыйчак даш,
Ялпылдавук,
Шыпбылдавук.

* * *

169. Гара чайырлы депе,
Иц ёкарда ол шепе.

* * *

170. «Гел» дийсем — гелмез,
«Гелме» дийсем — гелер.

* * *

171. Гелен ким мыхман болуп,
Гезен ким ша болуп,
Улалан, өсен, көпелен ким?
Ялцыз болуп гиден ким?

* * *

172. Даг башында бой дерек,
Бой дереге сув герек.

* * *

173. Дагдан бейик, деңизден чуң.

* * *

174. Дашдан гелди мүң нөкерли бир душман,
Габалан жайымда пена гоймады.
Гуллугында гезип, хызматын кылдым.
Санамага маңа сена гоймады.

* * *

175. «Дегер» дийсем — дегмез,
«Дегмез» дийсем — дегер.

* * *

176. Депежик, үстүнде текежик.

* * *

177. Догдугындан доганмыш,
Сегсен йигдем билмәнмиш.

* * *

178. Дөрт пел чайрым бар,
Лйда дөрт йыгдыряр.

* * *

179. Дуры көлде акжа даш,
Гуллук эдер барча аш.

* * *

180. Дувунчегим дувундым,
Дувун, эйлэк зынгындым.

* * *

181. Дүйпсүз дерян башында,
Дүйби гумсуз гамыш өтыр.

* * *

182. Ери бар-да, ады ёк.

* * *

183. Еди дешикли гыл юмак.

* * *

184. Ёл үстүнде ярты чапады.

* * *

185. Ёл ятыр-а, ёл ятыр,
Ёл үстүнде гул ятыр,
Шонча гулуң төрүнде
Доймаз атлы ер ятыр.

* * *

186. Ики гаяның арасында
Бир чешмәм бар.
Тә өлйенчәм гурамаз.

* * *

187. Ики гоңшы бири-бирини гөрмез.

* * *

188. Ики ёлум бар, бири диреним.

* * *

189. Ики токайлы деряны,
«Сув алыпдыр» дийдилер.
Бәш пыяданы иберип,
«Беклесинлер» дийдилер.

* * *

190. Ики энәң он оглың,
Онусының ады бәш.

* * *

191. Иң гүйчсүзиң гүйчлүлерден хөкми зор.

* * *

192. Иң ёкарсы — такыржак,
Оң ашагы — чукуржак,
Гоша чукур ашагы —
Бир бош гиден хокуржак.

* * *

193. Ишим-э ишим,
Окум, яйым, киршим.

* * *

194. Йүврүк атым жылавсыз,
Йылда учар ялавсыз.

* * *

195. Пүк үстүнде яглы чыбык.

* * *

196. Пүк ардында ялаҗык.

* * *

197. Пүнсүз асылып дур,
Рахатдан кесилип дур.

* * *

198. Кичижик оглан кирлиҗе тахя геер.

* * *

199. Кырк гысрак бир чешмеден сув ичер.

* * *

200. Гырасы гылдан, сөкүлмез,
Агзы ашак, дөкүлмез.

* * *

201. Мен гидйән, ол галяр.

* * *

202. Мен өйде, менегим дашда.

* * *

203. Мысгал-мысгал нәхим тапар,
Өз мүлкүнде мекан тутар,
Оян-буян ылгав атар,
Ене гелер өз жайына.

* * *

204. Мәммет жан, тур гит,
Ябылары сүр гит,
Отуз ики ганыныц
Килдини ур гит.

* * *

205. Нәче йыгдыгынча, хасылы артар.

* * *

206. Ол обада ишим бар,
Уссаларда күмшүм бар,

Ачылмадык сандыкда,
Гөзи баглы гушум бар.

* * *

207. Он гойнум сакар,
Доланып йүзүме бакар.

* * *

208. Өзи — бир, гөзи — мүң.

* * *

209. Сувсуз ерден сув чыкар.

* * *

210. Сүмме токай ичинде
Сүңксүз сопы отлар.

* * *

211. «Сык докалан матаны
Гейип болмаз» дийдилер.
«Чешмәниң ак сувуны
Ичип болмаз» дийдилер.

* * *

212. Такыр ерде тай ызы.

* * *

213. Тарп ерден ярылан,
Гант-набат гарылан.

* * *

214. Түм-түминиң бөврүнде,
Бөври алажа гуш ятыр.

* * *

215. Үмүр-думан ичинден
Гошажа атлы баряр.

* * *

216. Хатар-хатар даш гойдум,
Ал атымы бош гойдум.

* * *

217. Ховдан — ховдан үстүнде,
Чырадан — чырадан деңинде,
Дүз ер — дүз ер үстүнде.

* * *

218. Хиҗҗилдик үстүнде
Акыллы ил отыр.

* * *

219. Хум дерям-а, хум дерям,
Агзы гапаклы дерям,
Дүйби сечекли дерям.

* * *

220. Хүммеле-хүммәң ичинде
Бөври алажа гуш ятыр.

* * *

221. Хер гүн тәзе сөзлер тапар,
Гайгы-гамың үстүн япар.

* * *

222. Махлукларың бейнисинде бир гуйы,
Агзы ёк, дүйби ёк, гуррук гуйы.

* * *

223. Чайырлы ерде — чал күрре.

* * *

224. Чокгажа гамыш ичинде,
Бөври алажа гуш ятыр.

* * *

225. Чынным гуш-а, чынным гуш,
Чын депеден гондум гуш,
Ганатлары гайкыжа,
Ган депеден гондум гуш.

* * *

226. Эйләк гечер гара атым,
Бейләк гечер гара атым,

Даг дүйбүниң сувуны
Дурлап ичер гара атым.

* * *

227. Экен агажым эгилмез,
Эгилсе-де дөвүлмез,
Эгер үстүне гар ягса,
Гүн чыкса-да эремез.

* * *

228. Энемиң, атамың берен йүзүги,
Сува атсам чүйремез,
Ода атсам түтемез.

* * *

229. Эртир билен — дөрт аяк,
Гүнортанлар — ики аяк,
Агшамара — үч аяк,
Иң соңунда ёк аяк.

* * *

230. Эсен агам бир сере,
Гынанса, бакар ере.

* * *

231. Юмурдыгым юмажык.
Ичинде кырк догажык.

* * *

232. Якам долы яшылжа,
Өлсем-йитсем айрылмаз.

* * *

233. Яр башында ики көке,
Дүрли-дүмен сесе өкде.

* * *

234. Ялама япың йүзүнде,
Ягмыр атың ызы бар.

* * *

235. Ялама япың йүзүнде,
Яшыл донлы гыз отыр.

Яш гузының этини
Зәхере булап ийп отыр.

* * *

236. Япы йүзүнде ярты кепбе.

ЗӘХМЕТ ВЕ ӨНҮМЧИЛИК ГУРАЛЛАРЫ ХАҚЫНДА МАТАЛЛАР

237. Адамың элинде,
Шейтаның дилинде,
Алты аягы бар,
Гуйругы билинде.

* * *

238. Адам эли дегдиги,
Ери дөрер, гүл эдер.

* * *

239. Агзы бар-да, диши ёк,
Оны урмадык киши ёк.

* * *

240. Агзына береним алмады,
Иени ичегә айланды.

* * *

241. Агзын ачып аңкаран,
Гүрсе-гүрсе урлуп дур.

* * *

242. Агзы илдиргич,
Аягы өлчегич.

* * *

243. Ай дек эгри,
Онуң диши,
Отуң пири.

* * *

244. Акжа дүйәм чөкүп отыр,
Гумалагын дөкүп отыр.

* * *

245. Акжа пишик айланып-айланып богаз болар.

* * *

246. Ак атлы гачар,
Гара атлы ковар.

* * *

247. Ак атлы кейваны,
Битирер ызы.

* * *

248. Ак галаны айланып,
Зигир-зигир танс эдер.

* * *

249. Ак гойнум дагдан ашды,
Гара гойнум ыза гачды.

* * *

250. Алтмыш чемчәм алышар,
Бири-бирине салышар.

* * *

251. Алты аяклы,
Талдан таяклы.

* * *

252. Аңырсына гар ягар,
Бәрисине чөр ягар.

* * *

253. Аңырсы — тикен,
Бәриси — тикен,
Ортарасы —
Демир тикен.

* * *

254. Аркасында агзы бар,
Ортасында маны бар,
Дирилигиң чешмеси
Болуп билжек балы бар.

* * *

255. Аркасында гуйругы,
Адыл болмак буйругы.

* * *

256. Арчанага, арчанак,
Отдан-сувдан гачанок.

* * *

257. Асмандан асылан,
Ерден газылан.

* * *

258. Атым атдыр,
Бедехетдир,
Диши ёкдур,
Диширевүкдир.

* * *

259. Аягы узын, ода батыр.

* * *

260. Аягы ёк, эли ёк,
Екеже гөзи бар.

* * *

261. Бармакдан инче,
Билекден ёгын.

* * *

262. Батыр гойнум дагдан ашды.
Ялта гойнум ызда галды.

* * *

263. Билбиллерим сайраяр,
Сазы мениң элимде.

* * *

264. Бир атлы гачар,
Бәш атлы ковар.

* * *

265. Бир атым бар доймазак,
Өцүрдигни гоймазак.

* * *

266. Бир атымың ики аягы бар.

* * *

267. Бир гушжагаз учуп дур,
Төверегине сечип дур.

* * *

268. Бәш йүз танап гурдулар,
Демир пенже урдулар,
Әлеме оваз бердилер.

* * *

269. Гайнаг сувда ойнаяр,
Багын эле айлаяр.

* * *

270. Гара атлы гачар,
Ак атлы ковар.

* * *

271. Гара атым гачар,
Ганыны сачар,
Сүмме токайлардан
Сүмүлип гечер.

* * *

272. Гарры дүйәм чөкүп отыр,
Гарын ягын дөкүп отыр.

* * *

273. Гарры дүйәм гар-гар эдер,
Гарын ягы жор-жор эдер.

* * *

274. Гарры дүйәм галк-галк эдер,
Эцеклери шалк-шалк эдер.

* * *

275. Гарры дүйәм гаркылдар,
Эцеклери шаркылдар.

* * *

276. Гараңкы өйде гаплаң гүрләр.

* * *

277. Гара товук гаркылдар,
Сүмеклери җаркылдар.

* * *

278. Гапыргасы бар-да, ганы ёк,
Деми бар-да, җаны ёк.

* * *

279. Говурма галаң ичинде,
Сегсен силиң сеси гелйәр.

* * *

280. Гысгаҗык хелей гыңаҗының ужун дүвер.

* * *

281. Даш матал,
Гумак матал,
Сапар сөкер,
Яга батар.

* * *

282. Дузсуз бишен аш гөрдүм,
Гәвүшәп дуран даш гөрдүм.

* * *

283. Дөрт доган бири-бирини ковалар.

* * *

284. Дөрт доган бир чукура түйкүрйәр.

* * *

285. Дүйби гөврсинде,
Сакгалы депесинде.

* * *

286. Дегирмен гүвлейәр,
Гүйҗи мениң элимде.

* * *

287. Депежик үстүнде
Тилкиҗик ойнар.

* * *

288. Ер астындан ай йөрәр.

* * *

289. Ере гирер, гум атар.

* * *

290. Ики агачдан күмели,
Башы алтмыш бәш җыгалы.

* * *

291. Ики агачдан күмели,
Оглан гөтәре чемели.

* * *

292. Ики саз,
Бир мәз.

* * *

293. Ики уч, ики халка,
Ортасында мыхы бар.

* * *

294. Йылп этди, ере гирди.

* * *

295. Йүзи тегелек, өкҗели,
Ере гирени бес-белли.

* * *

296. Кичиҗик оглан дагдан одун дүшүрйәр.

* * *

297. Кенди бар-а, кенди бар,
Кендиниң кеменди бар,
Гөкден учан гушларың
Аягының бенди бар.

* * *

298. Келте кейван,
Гыңаҗы узын.

* * *

299. Келтеҗик хелей, гыңаҗыны сүйрәр.

* * *

300. Маталҗыгым ман экен,
Дырнаҗыгы он экен,
Дилевар-а, дилевар,
Дил үстүниң меңи бар.

* * *

301. Маталым матды,
Ики гулагы жотды.

* * *

302. Маталым матды,
Ики гулагы ятды,
Ере гирип, гум атды.

* * *

303. Митре башлы,
Мүң гөзли.

* * *

304. Ол оба, бу оба,
Сакгалы габа.

* * *

305. Он ики аяк, бәш келле,
Бир келледе ишим бар.

* * *

306. Отсуз ерден от чыкар.

* * *

307. О яна гечер гыр атым,
Бу яна гечер гыр атым,
Аягында гыл танап
Сүйрәп гечер гыр атым.

* * *

308. Өзи бир мүң ялыжак,
Хеммелере гүйменже.

* * *

309. Өкүз, өкүз айланяр,
Дүнйә секиз айланяр,

Бир гуйының башында
Көрже өкүз айланяр.

* * *

310. Сары маям чөкүп отыр,
Ич ягыны дөкүп отыр.

* * *

311. Сен ирмесең ол ирмез,
Сен армасаң, ол армаз.

* * *

312. Сүмме сүрер,
Сүйди дамар,
Гыр ат гачар,
Боз ат ковар.

* * *

313. Сенем эже сеңңилләр,
Сачы мениң элимде.
Хоз агажы гүввүлдәр,
Гүйжи мениң элимде.

* * *

314. Сүрсем етмез кервене.

* * *

315. Серинде жан, серинде,
Асла дурман еринде.
Гиже-гүндиз айланып,
Хениз өңки еринде.

* * *

316. Сессиз ятар,
Дуйдансыз тутар.

* * *

317. Сырты дийсем сырты бар,
Сыртарып дуран мурты бар.

* * *

318. Сыртындан дем алар,
Агзындан от көвсәр.

* * *

319. Такгыл-тукгыл таяклы,
Эгри-бүгри аяклы.

* * *

320. Тозаны дулы тутар,
Аррылдысы — дүнйәни.

* * *

321. Чепбекей телпегим,
Инчедир гылыҗым.

* * *

322. Узын гыңач, келте кейван.

* * *

323. Узын-узын урганым,
Ужун тутуп дурганым,
Сачы мениң голумда.

* * *

324. Узын-узын урганым,
Урган яйып дурганым,
Самырканым сайраса,
Саны мениң элимде.

* * *

325. Узын-узын урганым,
Ужун тутуп дурганым,
Сачы мениң голумда,
Демир пенже элимде.

* * *

326. Узын урганым,
Гысгадыр гылыҗым,
Тейи тылла бөрүгим
Ашды депеден.

* * *

327. Үч агачдан күмели,
Оглан гөтәре чемели.

* * *

328. Хүмүр-хүмүр эдердим,
Хумурчакда гезердим,

Гая сувун ичердим,
Гаяларда гезердим.

* * *

329. Хыр-хырҗык,
Бурны йиржик,
Дага гирҗек,
Дал ийҗек.

* * *

330. Хыр-хырыҗык,
Бурны йиржик,
Айланып-айланып,
Богаз болаҗык.

* * *

331. Хеммәни безәр,
Өзи яланач гезер.

* * *

332. Хеммәни безәр,
Өзи лүт гезер.

* * *

333. Чекдим уян үзүлди,
Оян-буян дүзүлди,
Он ики дилли мәкиян,
Бир шәхере дүзүлди.

* * *

334. Чөл-бееваны,
Гезер обаны,
Алты инҗиги бар,
Ики дабаны.

* * *

335. Чын чынарың үстүнде,
Бир гарагуш отырмыш,
Эл-аягын силкеңде
Япракларын дөкермиш.

* * *

336. Чөри — бәрик,
Гойны —аңрык.

* * *

337. Чөрүн атар,
Ягын ювдар,
Эл дегирсең —
Гыгырар.

* * *

338. Шейтаның шеринде,
Адамың элинде,
Алты аягы бар,
Гуйругы билинде.

* * *

339. Эесинден йүз гөрмез,
Адам хатырын билмез.

* * *

340. Эйләк гечер гара атым,
Бейләк гечер гара атым,
Сүмме токай ичинден
Гыйып гечер гара атым.

* * *

341. Эмир болуп хөкүм эйлесең,
Везир болуп бөлүп бийр.

* * *

342. Эплесең эпин тутар,
Эплемесең сапын тутар.

* * *

343. Яз айланып, гышда ятар,
Бирин-бирин бала батар.

* * *

344. Ялп этди,
Япы ашды.

* * *

345. Ялтанман ятар,
Дуйдурман тутар.

ХАТ, СОВАТ ВЕ ТЕХНИКА ДЕГИШЛИ МАТАЛЛАР

346. Агзы бир, дили ики, жаны ёк,
Гепләп сөзүниң саны ёк.

* * *

347. Айдан хабар алан гуш,
Демир-полат ганатлы,
Дүнйә яңы салан гуш.

* * *

348. Айдым айдар, саз чалар.
Диңләнлер хошал болар.
Ядаманы билмез ол,
Батарейден гүйч алар.

* * *

349. Айнада гөрен ялы,
Янында дуран ялы.

* * *

350. Ак ери ачдым,
Гара дары сачдым.

* * *

351. Ак ере гара дары,
Ким сечсе, шол орар.

* * *

352. Алым гөрсе билер, гарадыр йүзи,
Оны билмейәнлер надандыр өзи.

* * *

353. Атасы аслышып дүшер,
Энеси халланлап ишләр,
Танапы дулдан асып,
Он ики гадам басып,
Ики оглы хасап ишләр.

* * *

354. Атым атдыр,
Бедев атдыр,
Бир адам мүнсе
Сансыз иш этдир.

* * *

355. Асты — даш,
Үсти — даш,
Дөрт аякда —
Бир баш.

* * *

356. Асты — сув,
Үсти — от.

* * *

357. Аягының ганы ёк,
Ич гошуның саны ёк,
Сыртында гоша гуйрук.
Агдарыберсе — ол буйрук.

* * *

358. Бадамжан, бадам билен,
Еди килди билен,
Не агзы бар, не бурны,
Геплешер адам билен.

* * *

359. Бир гуш тутдум жаны ёк,
Дөрт аягның ганы ёк,
Мүнеңде хезил берйәр,
Союзымызда саны ёк.

* * *

360. Бир узын йүпүм бар,
Ыгнап етишип билмейән.

* * *

361. Болды гитди гүммүрди,
Улы иле хабар берди.

* * *

362. Гайрадан гелйән киши,
Элинде демир чиши,
Ак голуң ичинде
Гарадыр гушы.

* * *

363. Гарадыр, гарга дәлдир,
Учадыр, гуш дәлдир.

[1] Металларың довамы ве чөзгүди икинжи китапда

МАЗМУНЫ

Пайхас ачары 3
Хүвдүлер 17
Бейик Октябрь революциясындан өң дөредилен хүвдүлер. . 18
Бейик Октябрь революциясындан соң дөредилен хүвдүлер . 92
Маталлар 107
Тебигат ве тебигы ходысалар хакында маталлар . . . 108
Адам ве оның агзалары хакында маталлар 122
Зәхмет ве өндүрчилик гураллары хакында маталлар . . 132
Хат, совет ве техника дегишли маталлар 143

Литературно-художественное издание
БОЛЬШАЯ МЕДВЕДИЦА

Туркменское народное творчество

Ашхабад, издательство «Туркменистан»

На туркменском языке

Редактор **С. Аннасахедов**

Суратчы **М. Нургелдиев**

Сурат редакторы **С. Эеберенов**

Тех. редакторы **О. Нурягдыева**

Корректор **Ш. Мухаммедова**

ИБ 980

Ыгнамага берилди 31.10.88. Чап этмәге ругсат эдилди 20.04.89. Форматы 84X108[1]/32. Китап-журнал кагызы. «Эдеби» гарнитурасы. Ёкары чап эдилиш усулы. Шертли чап листи 7,56. Шертли реңкли оттиски 7,77. Учёт-нешир листи 5,53. Тиражы 54000 экз. Заказ № 3139. Бахасы 45 к.

ТССР Неширят, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитети, «Туркменистан» неширияты. 744013. Ашгабат шәхери, Ө. Кулыев көчесиниң 31-нжи жайы.

ТССР Неширят, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитетиниң типографиясы, 744013, Ашгабат шәхери, Совет көчесиниң 46-нжы жайы.

* * *

Эшегиме бирже дессе говуш бердим дишлери шыкылдашмазлык үчин.

* * *

Ябың аңырсында кырк тигирчек, бәрисинде кырк тигирчек. Хеммесини гошсаң сегсен тигирчек. Сегсен тигирчеклешдирсеңем сегсен тигирчеклешдирмели, сегсен тигирчеклешдирмесеңем сегсен тигирчеклешдирмели.

* * *

— Язы кел нәдип йөр?

— Гечисини мүнүп, дүесини ийдип, битмедик токайдан ок-яй ясап, догмадык товшанлары атып йөр.

* * *

Япбайыр ерде япбашласа-да болар, япбашламаса-да болар.

* * *

Яш пишигиң аягына яшыл йүпек ярмашмазак болармыш, ярмашса-да чырмашмазак болармыш.

МАЗМУНЫ

Ой ве онуң бөлеклери хакында маталлар 9
Ийилйән, ичилйән, гейилйән ватлар хакында маталлар . . 15
Хожалыга, гурал-эсбаплара дегишли маталлар . . . 20
Безег-зыната дегишли маталлар 38
Саз гураллары хакында маталлар 41
Харбы энжамлар хакында маталлар 43
Хайванлар, гушлар, овнук мөр-мөжеклер хакында маталлар 45
Өсүмликлер хакында маталлар 63
Дүрли темадакы маталлар 77
Маталларың чөзгүтлери 83
Санавачлар 98
Оюн санавачлары 99
Зыррымлар 102
Ашык ойналанда айдылян санавачлар 103
Ай терек 103
Ягыш ягара гелди 104
Гыз гөрдүм 104
Едигеним — еди йылдыз 104
Хайванлар ве гушлар хакында 104
Алты гоюн, бәш гечи 104
Тилки... Тилки 104
Хөреле, дүйәм, хөреле 105
Түввей гойнум, түввей 105
Хатар-хатар дүелер 105
Маллары сөйлүши 106
Сыгырлар гелди гагшашып 106
Түтәдин-э, түтәдин 106
Гак, гак, гаргалар 106
Гак, гак гаргажык 106
Пышдыл, пышдыл, пышбага 107
Чайкел, чайкел 107
Хүпүпик 107
Кекене 107
Хозанак 107
Сүйтгазан 107
Алпалас 108
Жик-жики 108
Атым, атым 108
Ак кебелек, гөк кебелек 108
«Ханың оглы» сува дүшжөк 108
Түн чыкды 108
Илерден бир хең гелйәр 109

Санлар хакда
Бармакларың ады
Бармакларың саналышы
Бирден он икә ченли санамак
Бир тай
Он алтыны ким айтды?
Алты матал ады ёк
Ёк затлар хакда
Гызлар зулумдан горкяр
Бибиш оглан гөле гаршы
Бике нирден ылгап гелйәр
Душман ёлы бозулар
Бир йигиде болар ав
Гөзле, гелнеже
Дуз гөрдум
Түйдүл-түйдүл түйдүгим
Бушлугыма нәм бержек?
Йигит гелйәр
Ак-гөк гейдирме
Дегирмениң ак дашы
Гайрадан-а, гайрадан
Ызмыкшириң минарасы
Овлак бакяр экени
Чөплеме чөплән гелйәдим
Гар ягяр
Йүзүң айна гапагы
Багым, багым, багымда
Күмүш тапдым
Юмаландым, юмак тапдым
Хапыз агам
Ахмет агам ейдеми?
Бабам мана «хай» дийди
Газыкдан атлар бошанды
Дерт гечи
Ики хоз
Билезик
Он бармагың хүнәри
Арзым бар?!
Харай харая, беглер
Айдышык
Ат гелйәр
Ягдырманы гитмерин
Дегишме хәснетли санавачлар
Бир бүре депди дызыма
Дайың гелйәр
Желлени экел, желлени
Лөле жан
Аннажемал сиркели
Жүлжүл Бике
Чарх уруп яттан йигит
Небсевүр бая гойдум
Дүрли санавачлар
Яңылтмачлар

Литературно-художественное издание

БОЛЬШАЯ МЕДВЕДИЦА

Туркменское народное творчество

Ашхабад, издательство «Туркменистан»

На туркменском языке

Редактор **С. Аннасэхедов**

Суратчы **М. Нургелдиев**

Сурат редакторы **С. Эеберенов**

Тех. редакторы **О. Нурягдыева**

Корректор **Ш. Мухаммедова**

ИБ 980

Ыгнамага берилди 31.10.88. Чап этмәге рүгсат эдилди 10.05.89. Форматы 84X108$^{1}/_{32}$. Китап журнал кагызы. «Эдеби» гарнитурасы. Ёкары чап эдилиш усулы. Шертли чап листи 7,77. Шертли реңкли оттиски 7,98. Үчёт-нешир листи 5,84. Тиражы 54000 экз.
Заказ № 3139. Бахасы 45 к.

ТССР Неширят, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитети, «Туркменистан» нешириты. 744013. Ашгабат шәхери, Ө. Кулыев көчесиниң 31-нжи жайы.

ТССР Неширят, полиграфия ве китап сөвдасы барадакы дөвлет комитетиниң типографиясы. 744013, Ашгабат шәхери, Совет көчесиниң 46-нжы жайы.